

Atrakcijska osnova turizma u Moslavini

Križanić, Filip

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:151670>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-31**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Filip Križanić

Atrakcijska osnova turizma u Moslavini

Diplomski rad

**Zagreb
2021.**

Filip Križanić

Atrakcijska osnova turizma u Moslavini

Diplomski rad

predan na ocjenu Geografskom odsjeku
Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
radi stjecanja akademskog zvanja
magistra geografije

**Zagreb
2021.**

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu diplomskog sveučilišnog studija *Geografija; smjer: Baština i turizam* na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom prof. dr. sc. Vuka Tvrтка Opačića

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Diplomski rad

Atrakcijska osnova turizma u Moslavini

Filip Križanić

Izvadak: Moslavina je regija u Hrvatskoj koja ima turistički potencijal, ali zbog niza različitih razloga on je teško ostvariv. Iako potencijalne turističke atrakcije u Moslavini postoje, one ne predstavljaju jednu koherentnu skupinu već su niz nepovezanih ili slabo povezanih lokaliteta koji ne ispoljavaju jedinstven turistički proizvod. Cilj rada je putem analize podataka turističke statistike, anketiranja lokalnog stanovništva i intervjuiranja predstavnika dionika turizma, identificirati vodeće potencijalne atrakcije u atrakcijskoj osnovi Moslavine, kao i izdvojiti glavne razloge zašto do danas tamošnja atrakcijska osnova nije iskorištena u maksimalnom mogućem obujmu.

51 stranica, 21 grafičkih priloga, 3 tablica, 21 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: Moslavina, atrakcijska osnova, turizam, baština

Voditelj: prof. dr. sc. Vuk Tvrтко Opačić

Povjerenstvo: prof. dr. sc. Vuk Tvrтко Opačić
prof. dr. sc. Zoran Curić
doc. dr. sc. Jelena Lončar

Tema prihvaćena: 5. 12. 2019.

Rad prihvaćen: 11. 2. 2021.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Master Thesis

Attraction basis of tourism in Moslavina

Filip Križanić

Abstract: Moslavina is a region in Croatia that has tourist potential, but due to a number of different reasons it is difficult to achieve. Although attractions in Moslavina exist, they do not represent one coherent group but are a series of unrelated or poorly connected localities that do not exhibit a unique tourist product. The aim of the paper is to analyze the data of tourist statistics, survey the local population and interview representatives of tourism, identify the leading potential attraction in the attraction basis of Moslavina, as well as highlight the main reasons why today the attraction base is not used to the maximum extent.

51 pages, 21 figures, 3 tables, 21 references; original in Croatian

Keywords: Moslavina, attraction base, tourism, heritage

Supervisor: Vuk Tvrтко Opačić, PhD, Full Professor

Reviewers: Vuk Tvrтко Opačić, PhD, Full Professor
Zoran Curić, PhD, Full Professor
Jelena Lončar, PhD, Assistant Professor

Thesis title accepted: 05/12/2019

Thesis accepted: 11/02/2021

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Pregled dosadašnjih istraživanja i literature	3
3. Cilj rada	4
4. Metodologija	5
5. Prostorni obuhvat istraživanja	6
6. Prirodna osnova kao dio turističke atrakcijske osnove Moslavine	8
6.1. Geološke značajke prostora	8
6.2. Klima	9
6.3. Hidrografski faktori	10
6.4. Biljni svijet	11
6.5. Životinjski svijet	12
6.6. Zaštićena prirodna područja	13
7. Kulturna baština kao dio turističke atrakcijske osnove Moslavine	14
7.1. Zaštićena kulturno-povijesna baština	14
7.1.1. <i>Garić-grad</i>	15
7.2. Kultura života i rada	16
7.3. Znamenite osobe i povijesni događaji	17
7.4. Manifestacije	17
7.5. Kulturne i vjerske ustanove u turizmu	19
7.6. Prirodna lječilišta	20
7.7. Sportsko-rekreacijske građevine i tereni	21
7.8. Turističke staze, putovi i ceste	22
7.9. Atrakcije zbog atrakcija	22
8. Obilježja turističkog prometa i smještajnih kapaciteta	24
9. Stavovi lokalnog stanovništva o turističkoj atrakcijskoj osnovi Moslavine	26
10. Stavovi vodećih dionika o turizmu u Moslavini	38
11. SWOT analiza razvoja turizma u Moslavini	40

12. Zaključak.....	42
LITERATURA.....	44
IZVORI	45
INTERVJUI	45
POPIS SLIKA	46
POPIS TABLICA.....	46
PRILOZI.....	47
PRILOG 1: Anketni upitnik	47
PRILOG 2: Pitanja za intervju (TZ).....	50
PRILOG 3: Pitanja za intervju (Lovac- LD „Košuta“ Velika Ludina)	50
PRILOG 4: Pitanja za intervju (djelatnik SB „Naftalan“)	51

1. Uvod

Turizam je skup odnosa i pojava vezanih za aktivnosti osoba koje putuju i borave u mjestima izvan mjesta svog stalnog boravka, i to neprekidno i najviše do godine dana radi provođenja slobodnog vremena, poslovnih i drugih razloga. Turizam je aktivnost koja je globalni fenomen postala nakon Drugog svjetskog rata do čega je došlo smirivanjem ratnih situacija u svijetu odnosno njihovim lokaliziranjem, ekonomskom stabilizacijom i viškom slobodnog vremena. U svojoj početnoj fazi sve do sredine 19. stoljeća i pojave modernog turizma on je bio dostupan gotovo isključivo samo eliti i mogućnost odlaska na odmor bila je statusni simbol. Razvoj transporta i komunikacija omogućio je širem sloju ljudi turistička kretanja. Prva ekspanzija turizma dogodila se s razvojem željeznice dok se drugi veći rast turističkih kretanja poklopio sa razvojem zračnog prometa '50-ih godina 20. stoljeća godina. Turizam nadilazi granice država i dovodi do spajanja različitih kultura kroz znatizeljnu i istraživački nagon turista. Miješanjem kultura dolazi do razmjene ideja, ali i stvaranja novih subkultura do kojih ne bi došlo bez turističkih kretanja. Također turizam generira kretanje sredstava i stvara zaseban sektor djelatnosti odnosno usluga povezanih s njim. U srži turizma je ponuditi turistima nešto novo, nešto drukčije što razlikuje destinaciju od drugih.

Atrakcije bilo one prirodne ili antropogene odredit će privlačnu moć destinacije. Većina destinacija danas ima već određenu atrakcijsku osnovu koja je nastala kao prirodni fenomen ili utjecajem čovjeka na prostor njegovog stanovanja kroz povijest. Tako se sami temelji za turistički razvoj razlikuju od destinacije do destinacije. One destinacije s jedinstvenim i turistima privlačnim atrakcijama imat će prednost da se turistički razvijaju. Kako bi destinacija postala turističkom destinacijom uz atrakcijsku osnovu potrebna je suradnja raznih institucija i lokalnog stanovništva kod stvaranja i marketinga turističkog proizvoda te destinacije. Dakako postoje atrakcije koje imaju toliku privlačnu moć da će privući turiste bez obzira na to kako se upravlja njima. Ipak kvalitetno upravljanje i dobra marketinška strategija te suradnja s lokalnim stanovništvom imaju najveći utjecaj na to koliko je destinacija turistički poželjna.

Moslavina je regija u Hrvatskoj koja ima turistički potencijal, ali zbog niza različitih razloga on je teško ostvariv. Iako atrakcije u Moslavini postoje, one ne predstavljaju jednu koherentnu skupinu već su niz nepovezanih ili slabo povezanih lokaliteta koji ne ispoljavaju jedinstven turistički proizvod. Cilj rada je putem analize podataka turističke statistike, anketiranja lokalnog stanovništva i intervjuiranja predstavnika dionika turizma, identificirati vodeće

potencijalne atrakcije u atrakcijskoj osnovi Moslavine, kao i izdvojiti glavne razloge zašto do danas tamošnja atrakcijska osnova nije iskorištena u maksimalnom mogućem obujmu.

2. Pregled dosadašnjih istraživanja i literature

O turističkoj atrakcijskoj osnovi piše nekoliko autora. Tako Gunn (1972, 24) piše da „bez turističke atrakcije ne bi bilo niti turizma, ali i da bez turizma ne bi bilo turističkih atrakcija“. Svakako se može smatrati da su oni u međusobnoj interakciji. Kada ne bi bilo turističkih atrakcija ne bi postojala niti potreba za turističkim kretanjima. Isto tako kada ne bi postojala turistička kretanja izgubio bi se smisao postojanja turističkih atrakcija. MacCannell (1976, 109) predlaže da „fenomen mora imati tri komponente da bi se smatrao turističkom atrakcijom: turista, mjesto koje se dolazi posjetiti i pokazatelj koji čini destinaciju specifičnom.“ Ovakav način definiranja turističke atrakcije je možda previše opširan jer one se sastoje od puno više toga, a samo postojanje atrakcije ne mora značiti da će ona generirati turizam. Lew (1987, 553) smatra da „ipak, ponekad može biti teško razlikovati atrakcije od ne-atrakcija. Prijevoz (npr. krstarenje brodovima), smještaj (npr. odmarališta) i druge usluge (npr. restorani) mogu sami poprimiti atribute atrakcije, dodatno komplicirajući razliku između različitih segmenata turističke industrije. Iz svega ovoga može se zaključiti da je definiranje turističke atrakcije kompleksan zadatak na koji utječe niz faktora. O turističkoj atrakcijskoj osnovi u Hrvatskoj piše Kušen E. (2002) u radu „Turistička atrakcijska osnova“. On detaljno secira utjecaj različitih faktora na stvaranje turističke atrakcijske osnove te stvara vlastitu kategorizaciju koja će se koristiti u ovome radu.

Područje Moslavine i njene atrakcije obrađeni su kroz nekoliko znanstvenih radova. Lončar i Braičić (2018) pišu o ruralnom turizmu u Moslavini gdje ističu da ima svijetlu budućnost. Ipak spominju da postoje neke prepreke za razvoj ruralnog turizma u Moslavini poput nedostatka dovoljnog broja mladih ljudi koji će potaknuti taj razvoj. Također postoji nekoliko diplomskih radova koji djelomično obuhvaćaju atrakcijsku osnovu u Moslavini iako im ona nije predmet istraživanja. Tako Rakvin M. (2013) piše o prostoru Moslavine tijekom kasnog brončanog i starijeg željeznog doba kroz što se može dobiti slika o okolnostima nastanka dijela atrakcija, dok Pisk S. (2011) piše rad „Osmanlije i Moslavina: prilog povijesti osmanlijskog osvajanja moslavačkog kraja gdje se može vidjeti utjecaj različitih kultura na stvaranje jedinstvenog identiteta koji može obogatiti turističku ponudu.

3. Cilj rada

Cilj rada je putem analize podataka turističke statistike, anketiranja lokalnog stanovništva i intervjuiranja predstavnika dionika turizma, identificirati vodeće potencijalne atrakcije u atrakcijskoj osnovi Moslavine, kao i izdvojiti glavne razloge zašto do danas tamošnja atrakcijska osnova nije iskorištena u maksimalnom mogućem obujmu. Kako bi se to postiglo, potrebno je provesti sljedeće istraživačke korake:

1. Analizirati dosadašnje stanje turizma na području Moslavine.
2. Identificirati dominantne oblike turizma.
3. Istaknuti glavne atrakcije i lokacije pogodne za razvoj turizma.
4. Prepoznati nosioce turizma u Moslavini.
5. Analizirati stavove lokalnog stanovništva o trenutnom stanju turizma u Moslavini i njegovom potencijalnom razvoju.
6. Istaknuti potencijale prostora za daljnji razvoj turizma.

Na temelju postavljenih ciljeva i vlastitog poznavanja prostora postavljene su sljedeće hipoteze za ostvarivanje istaknutog cilja istraživanja:

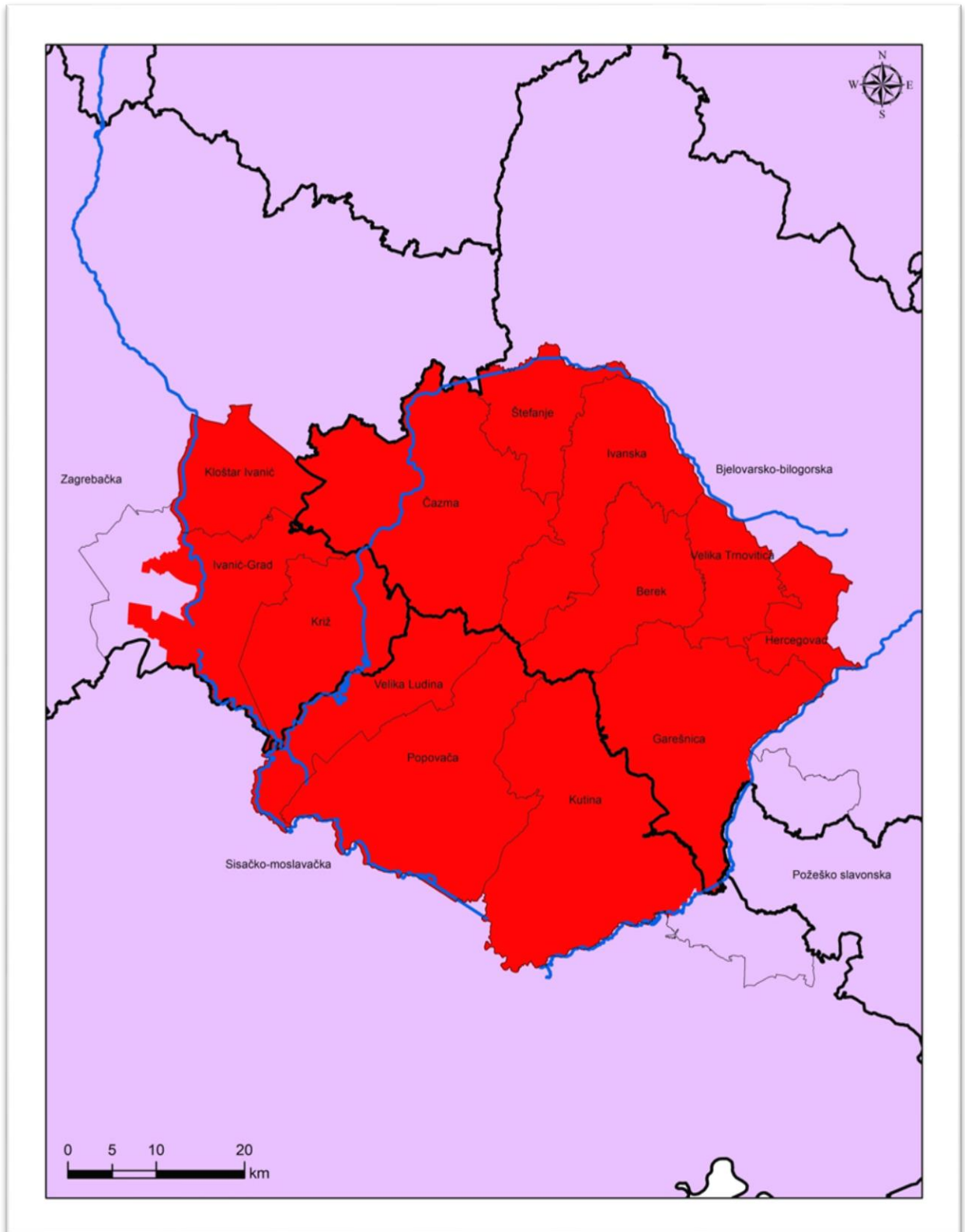
1. Dosadašnji turistički razvoj Moslavine nije na odgovarajućoj razini, iako postoji potencijalna atrakcijska osnova za uspješniji razvoj.
2. Dominantni oblici turizma u Moslavini su ruralni turizam i rekreacijski turizam.
3. Glavne atrakcije pogodne za razvoj turizma u Moslavini su pretežno kulturne manifestacije i atrakcije zbog atrakcije poput Božićne priče i Moslavačke priče te zaštićena kulturna baština kao što su utvrde na Moslavačkoj gori.
4. Nosioci turizma u Moslavini su vlasnici smještajnih kapaciteta i ugostiteljske ponude.
5. Lokalno stanovništvo još uvijek ne prepoznaje prednosti i glavne atrakcije ovoga kraja koje bi dovele do razvoja turizma. Oni pretežno svoj kraj vide kao rekreacijsko područje.
6. Većim angažmanom lokalnih i regionalnih vlasti te uključivanjem lokalnog stanovništva u turizam, može doći do daljnjeg razvoja do sada dominantnih oblika turizma poput manifestacijskog i ruralnog turizma.

4. Metodologija

U radu će se koristiti metode terenskog istraživanja, prostorne analize, vizualizacija u GIS-u, te analize statističkih podataka preuzetih s Državnog zavoda za statistiku. Terensko istraživanje obuhvatilo je intervjuiranje nekih od dionika turizma Moslavine odnosno djelatnike TZ Ivanić-Grad i TZ Kutina u svrhu dobivanja informacija o atrakcijskoj osnovi i načinu rada djelatnika u turizmu. Nakon toga provedeno je anketiranje za manji broj ispitanih stanovnika istraživanog područja kako bi se saznali njihovi stavovi o atrakcijskoj osnovi i turističkoj valorizaciji prostora Moslavine. Za anketno istraživanje je izrađen strukturirani anketni upitnik koji je podijeljen u tri dijela. Prvi dio sastoji se od pitanja s ponuđenim atrakcijama gdje su ispitanici mogli odabrati do dvije atrakcije po odgovoru za koje smatraju da utječu na razvoj turizma u Moslavini. U drugom dijelu ankete pred ispitanike je postavljeno 10 tvrdnji na koje su oni određivali svoj stupanj slaganja odnosno neslaganja prema Likertovoj ljestvici sa sljedećim ponuđenim odgovorima: 1 - u potpunosti se ne slažem; 2 - djelomično se ne slažem; 3 - niti se slažem, niti se ne slažem; 4 - djelomično se slažem; 5 - u potpunosti se slažem. Treći dio ankete sastojao se od 3 pitanja otvorenog tipa na koja su ispitanici mogli odgovoriti na postavljena pitanja kroz nekoliko rečenica. Ispitanici su osobe starije od 18 godine s područja Moslavine. Anketa je obuhvatila 223 ispitanika iz 7 jedinica lokalne samouprave. Uz anketiranje na licu mjesta jedan dio anketa proveden je *online* putem zbog epidemiološke situacije uvjetovane COVID-19 virusom. *Online* putem anketu je ispunio 91 ispitanik, a na licu mjesta su anketirana 132 ispitanika. Ciljani je broj anketiranih stanovnika bio 30 po svakoj jedinici lokalne samouprave. Za odabir ispitanika korišten je slučajni neprobabilistički uzorak. Anketno istraživanje je provedeno *online* i na terenu u razdoblju od 23 listopada 2020. do 28. listopada 2020. godine. Primjerak anketnog upitnika nalazi se u prilogu broj 1. Kao stanovniku Moslavine neke spoznaje i zaključci plod su vlastitih percepcija i poznavanja regije. Uz navedene istraživačke postupke konzultirana je stručna literatura i pomoću nje su donijeti adekvatni zaključci.

5. Prostorni obuhvat istraživanja

Moslavina je tradicionalna regija omeđena trima rijekama, Lonjom na jugu i zapadu, Česmom na sjeveru i Ilovom na istoku. Podijeljena je između tri županije: Bjelovarsko-bilogorske, Sisačko-moslavačke i Zagrebačke. Moslavina je kompleksna regija kojoj je teško odrediti fizičke granice, ipak stanovništvo Moslavine vrlo je precizno u izražavanju regionalne pripadnosti. Za potrebe ovoga rada kao prostor Moslavine je uzeto 13 jedinica lokalne samouprave (sl. 1.) gdje su granice određene već spomenutim rijekama. Većina njih se nalazi u potpunosti unutar granica Moslavine dok Ivanić-Grad, Kutinu, Garešnicu i Štefanje rijeke dijele na dio koji pripada unutar granica Moslavine i dio koji ne pripada poput Posavine i bilogorskog kraja. Treba naglasiti da dio stanovništva općina Dubrava i Lipovljani smatra da pripadaju Moslavini. Jedina razlika kod stanovništva Moslavine je ta da ovisno o tome u kojem dijelu Moslavine žive koriste drugačiji naglasak. Jedan dio stanovništva koristi se kajkavskim a drugi štokavskim narječjem. Upravo je Moslavačka gora granica između dva narječja. Stanovnici sjeveroistočno od Moslavačke gore koriste se štokavskim narječjem dok oni jugozapadno kajkavskim narječjem. Djelatnosti kojima se stanovništvo bavi su prerađivačka industrija, trgovina na veliko i malo te građevinarstvo. Uz to stanovništvo se bavi vinogradarstvom i poljoprivredom. Zbog velike površine šuma razvijena je drvna industrija dok je značajna za razvoj moslavačkog kraja bila i petrokemijska industrija. Isto tako na njenom području postoje i nalazišta nafte i zemnoga plina. Gradovi na području Moslavine su Kutina, Ivanić-Grad, Garešnica, Popovača i Čazma., kao i općine Kloštar Ivanić, Križ, Velika Ludina, Hercegovac, Velika Trnovitica, Berek, Ivanska i Štefanje.

Slika 1. Jedinice lokalne samouprave u Moslavini
Izvor: SRPJ, 2013.

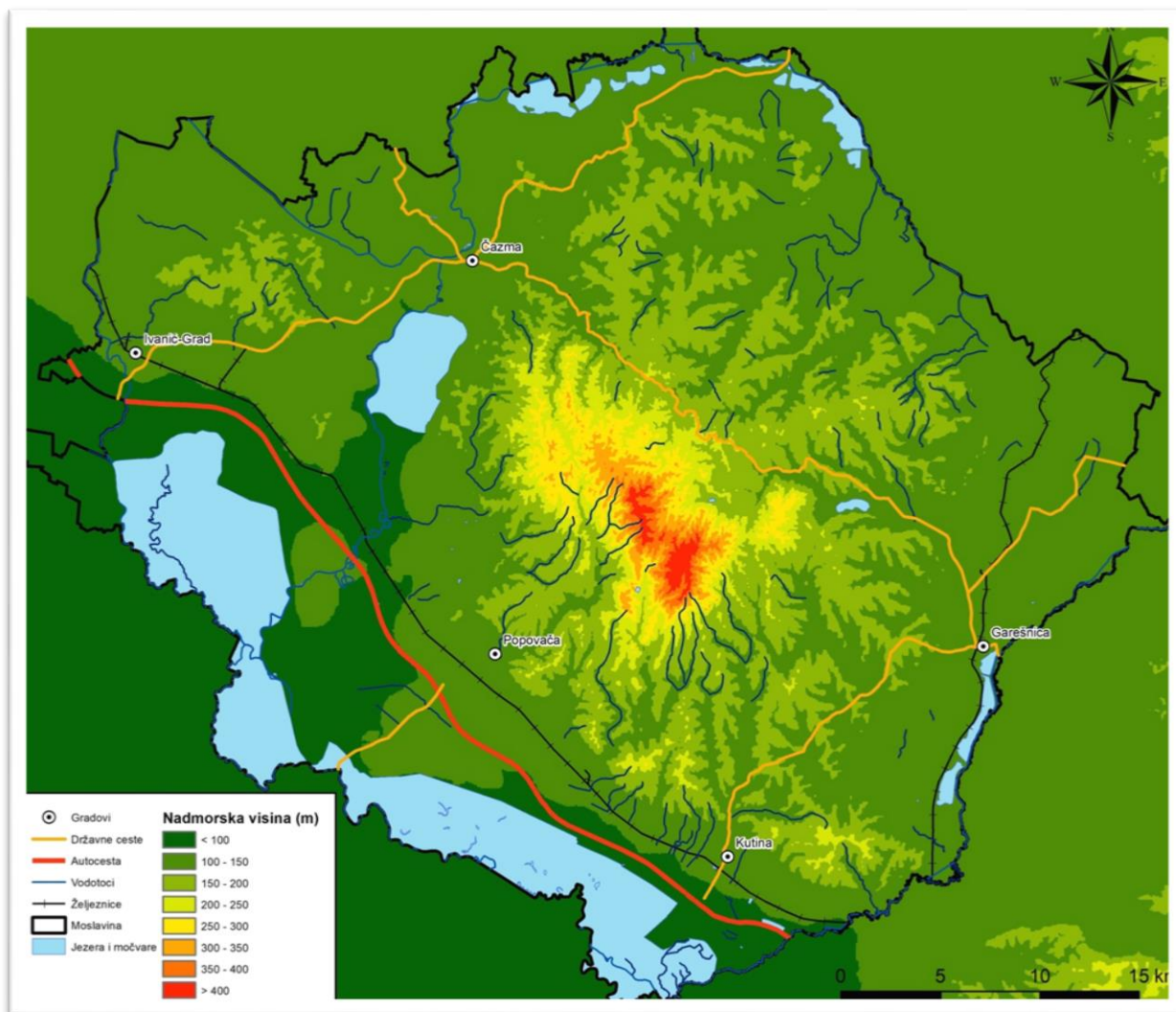
6. Prirodna osnova kao dio turističke atrakcijske osnove Moslavine

Turistički razvoj ovisi o nizu faktora. Jedan od njih je i atraktivna prirodna osnova. Najvažniji prirodni faktori koji utječu na razvoj turizma su reljef, povoljna klimatska obilježja, hidrološka osnova, biljni i životinjski svijet te zaštićena prirodna područja.

6.1. Geološke značajke prostora

Središnjim dijelom Moslavine do 488 m nadmorske visine (vrh Humka) uzdigla se Moslavačka gora. „Moslavačka gora je niski masiv s tercijarno-kvartarnim prisojnim i osojnim prigorjem“ (Magaš, 2013). „U reljefu Moslavine mogu se izdvojiti tri cjeline različite po genezi, građi i obliku:

1. stara arhajska i paleozojska masa sastoji se od eruptivnih i metamorfnih stijena...
 2. prigorje i podgorje sastavljeno je od mlađih taložnih sedimenata...
 3. nizine i doline uz Savu, Lonju, Ilovu i Česmu te pritoke nastale su akumulacijsko-erozivnim radom riječnih tokova, uglavnom tijekom kvartara...“ (Lončar, 2008).
- Rebrasti oblik Moslavačke gore stvorili su tektonika i brojni brdski potoci. Reljef Moslavine utjecao je i na smještaj gradova i prometnica. Glavni prometni pravci (autocesta A3 i željeznička pruga Zagreb-Vinkovci) prolaze jugozapadno od Moslavačke gore prostorom između dvije prirodne prepreke, već spomenute Moslavačke gore i Lonjskog polja. Ostali bitniji prometni pravci (državne ceste) većinom obilaze Moslavačku goru, tek je na sjeveroistoku jednim dijelom presijecaju. Na sjecištima glavnih prometnih pravaca razvili su se gradovi koji su ravnomjerno raspoređeni Moslavinom. Ovakva pozicija prometnica i gradova rezultirala je time da je središnji dio Moslavine lišen buke i zagađenja zraka što ga u kombinaciji s ispresijecanim reljefom (sl. 2.) čini idealnom destinacijom za boravak u prirodi.

Slika 2. Reljef Moslavine
Izvor: SRPJ, 2013

6.2. Klima

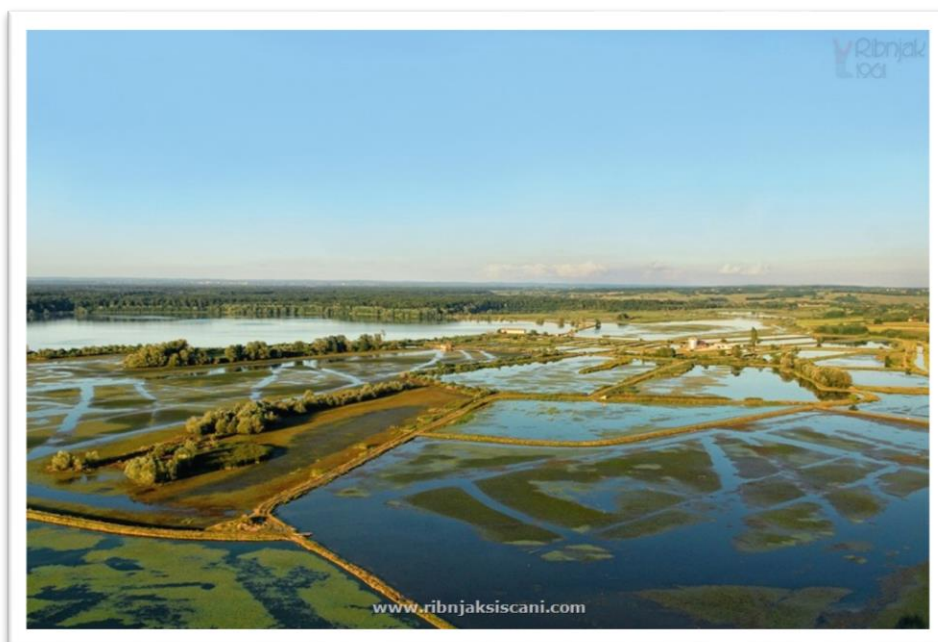
Područje Moslavine karakterizira umjerena kontinentalna klima s toplim ljetima i umjereno hladnim zimama, sa snježnim padalinama. Najviše padalina ima u kasno proljeće, rano ljeto i jesen, a najmanje u zimi i u rano proljeće. Podneblje cijele regije odlikuje se umjerenom vlažnošću s izrazitim, ali ne posebno dugim, hladnim razdobljem godine. Srednja godišnja temperatura iznosi 11 °C. Srednja temperatura toplih razdoblja iznosi 22 °C, dok je srednja temperatura hladnijih mjeseci između -3 °C i 18 °C, ovisno o nadmorskoj visini. Srednji godišnji broj oblačnih dana 125 dana dok ukupna prosječna godišnja količina padalina iznosi oko 900 mm. Godišnji broj sunčanih sati iznosi 1 700-2 000 sati. Srednja godišnja relativna vlaga iznosi 78 %, s variranjem između srednje i jako visoke tijekom godine (Lokalna razvojna strategija - LAG Moslavina, 2013). Ovakva klima čini Moslavinu pogodnom za

izletnička kretanja. Najhladnija razdoblja zime, ukoliko su popraćena snježnim padalinama, mogu biti pogodna za skijanje i sanjkanje zbog velikog broja čistih i pristupačnih padina Moslavačke gore. Još uvijek ne postoji uređeno sanjkalište zbog nekonzistentnosti snježnih padalina, ali njegovo postojanje moglo bi proširiti turističku sezonu u Moslavini. Također klima ovog podneblja pogodna je za uzgoj vinove loze što ima bitnu ulogu u turizmu kroz višestruku primjenu poput korištenja lokalnih vina u gastronomiji ili stvaranja vinskih cesta.

6.3. Hidrografski faktori

Granice Moslavine definirane su trima rijekama: Česmom, Ilovom i Lonjom. Same rijeke i potoci nisu dovoljno atraktivni da privuku turiste. Razlog tome je nepostojanje uređenih kupališta na rijekama, ali i nedostatak dodatnih sadržaja poput veslanja. Također u velikoj mjeri loš utjecaj imaju i slabo održavani nasipi i šetnice uz rijeke. Ipak djelovanje brdskih potoka zaslužno je za stvaranje atraktivnog rebrastog oblika Moslavačke gore koji može privući planinare i izletnike.

Do prije stotinjak godina područje oko korita rijeka bilo je izloženo poplavama pa je imalo sve karakteristike močvare. One su isušene nakon što su rijeke kanalizirane i podignuti su nasipi radi obrane od poplava. „Rijeka Česma danas je, gotovo cijelim svojim tokom, kanalizirana i uređena, iako je u prošlosti izrazito meandrirala stvarajući brojne rukave i mrtvice“ (Jelić i dr., 2010, 95). Gdje su nekad bile močvare danas su ribnjaci. Ribnjaci su u prošlosti imali značajnu ulogu u prehranjivanju stanovništva dok se danas oni gotovo isključivo koriste u rekreativne svrhe. „Česma je tako zbog velike raznolikosti staništa i iznimne kakvoće vode vrlo bogata ribljim vrstama, te je kao takva vrlo zanimljiva sportskim ribolovcima“ (Jelić i dr., 2010, 96). Nakon što su močvarna područja isušena ptice koje su ih nastanjivale su se premjestile na područje ribnjaka. Ribnjaci su tako postali dio turističke ponude ne samo kao ribolovna područja, već i kao mjesta na kojima se mogu promatrati ptice. Značajniji ribnjaci u Moslavini nalaze se u mjestima Narta, Siščani (sl. 3.) i Kaniška Iva.

Slika 3. Ribnjak Sišćani
Izvor: ribnjaksiscani.com

6.4. Biljni svijet

Moslavačka gora obrasla je gustim šumama bukve, hrasta kitnjaka, graba, kestena, crne johe i breze, a u nižim predjelima kultiviranim voćnjacima i vinogradima. „Šume u ukupnoj površini parka (Regionalni park Moslavačka gora, op. a.) zauzimaju 93,7 %. Od ostalih staništa prisutne su još kultivirane nešumske površine i staništa s korovom i ruderalnom vegetacijom, travnjaci (Mezofilne livade Srednje Europe), površinske kopnene vode i močvarna staništa“ (Habunek, 2017, 6). Od rijetkih i ugroženih biljaka rastu zvjezdasti šaš i mirisavi dvolist. Velika šumska površina predstavlja zelenu zonu u blizini Zagreba koja može privući izletnike i turiste, željne promijene od gradske svakodnevice, nezagađenom prirodom i zrakom.

Voćnjaci i vinogradi značajni su za gospodarstvo Moslavine. Najčešće se uzgajaju jabuke i vinova loza od koje je za ovaj kraj značajna izvorna sorta škrlat. Osim toga što voćnjaci i vinogradi imaju značajnu gospodarsku ulogu mogu se i iskoristiti za razvoj turizma. „Upoznavanje i konzumacija lokalne hrane i vina stvara kod turista poseban doživljaj, te turist posjetom područja gdje se uzgaja vinova loza i organizira konzumacija vina stupa u neposredni kontakt s kulturom domaćina“ (Vlahović Vitasović, 2020, 3). Velik broj vinograda i vinogradara postavio je temelj za razvoj vinskih cesta. Razvoj vinskih cesta doveo je do razvoja vinogradarstva kao gospodarske djelatnosti. Vinogradari uređuju svoje vinske podruge i proširuju sadržaj dodavanjem smještajnih kapaciteta i gastronomskih specijaliteta u

svoju turističku ponudu. Ovakav razvoj može dovesti do produženja boravka turista. Također vrijeme berbi jabuka i grožđa privlači turiste koji žele doživjeti berbu kroz vlastiti rad. Uz berbe najčešće dolaze i tradicionalne manifestacije kroz koje se turistima nastoje prikazati lokalni običaji. Tako jesen u Moslavini postaje godišnje doba koje turistima nudi velik broj sadržaja u prirodi, a uz berbe jabuka i grožđa brojni izletnici tada dolaze brati gljive i kestene kojima je Moslavačka gora bogata.

6.5. Životinjski svijet

„U stvarnosti, iskustva turista koje zanima divlji svijet su rijetko autentična ili prirodna. Obično postoji antropogeni faktor u obliku turističke infrastrukture, vidikovaca, šetnica i vođenih grupa koje im pružaju tek donekle prirodno iskustvo. Unatoč tome, gledanje životinja u njihovom prirodnom okruženju, razgledavanje širokog spektra vrsta, interakcija s divljinom u neposrednoj blizini, doživljavanje osjećaja mjesta (stanište), i razmjena iskustava s istomišljenicima je važna aspekti cjelokupnog iskustva“ (Curtain, 2005). Moslavina ima potencijala da uz minimalno uplitanje čovjeka u prirodu postane destinacija pogodna za promatranje divljih životinja. Većinu Moslavačke gore prekrivaju guste šume. One su bogate divljači poput divljih svinja i jelena, ali sve je veći i broj manjih zvijeri poput lisica, kuna i jazavaca. Uz divljač u Moslavini je zbog blizine Lonjskoga polja moguće zapaziti širok spektar ptica. Kako bi se postigao puni turistički potencijal potrebno je postaviti promatračnice koje će se uklopiti u vizuru prostora i koje neće imati utjecaj na kretanje životinja te postaviti poučne table. Također divljač se često koristi u gastronomskoj ponudi naročito u tradicionalnim jelima. Velik broj divljači otvara i mogućnost lovnog turizma na ovom području. Lovni turizam važna je sastavnica kontinentalnog turizma i potiče razvoj destinacija u unutrašnjosti zemlje produljujući tako turističku sezonu s ljetnih mjeseci na ostala godišnja doba. Ovaj oblik turizma u Hrvatsku privlači brojne inozemne turiste. „Već sada nam dolaze lovni entuzijasti iz prijateljskih lovačkih društava, ali svakako postoji prostor za daljnji razvoj lova i lovnih djelatnosti... ..najveći nedostaci za razvoj lovnog turizma kod nas uglavnom su logističke naravi... ..kako bi se lovni turizam razvio potrebna nam je suradnja s lokalnim ugostiteljima, ponajviše s onima koji imaju odgovarajuće smještajne kapacitete, ali je isto tako potrebno osposobiti veći broj stručnih vodiča.“ (intervju-lovac iz Lovackog društva „Košuta“ Velika Ludina, 2021).

6.6. Zaštićena prirodna područja

Zaštićena prirodna područja Moslavine (tab. 1.) nemaju dovoljno veliku atraktivnost da potaknu turiste na dolazak u destinaciju isključivo zbog njih. Ipak ona mogu proširiti sadržaj putovanja svih turista koji posjećuju Moslavinu. Također imaju značajnu ulogu kao izletnička područja lokalnog stanovništva. Najznačajnije zaštićeno područje je regionalni park “Moslavačka gora”. “Regionalni park „Moslavačka gora“ je sa stajališta zaštite prirode vrlo vrijedno područje koje u svrhu očuvanja zahtijeva kontinuirano i pravilno usmjereno upravljanje, a sve s ciljem da se očuva biološka i krajobrazna raznolikost. Naravno sve za dobrobit lokalnog stanovništva.” (Habunek, 2017, 4).

Tab.1. Popis zaštićenih prirodnih područja u Moslavini

Kategorija zaštite	Lokalitet
Posebni rezervat	Zoološki rezervat Varoški lug Šumska vegetacija Varoški lug, Dubrava
Regionalni park	Moslavačka gora
Značajni krajobraz	Padine Moslavačke gore, Kutina
	PŠ Ciglenica, PŠ Djed, PŠ Trsište, PŠ Brunkovac, Kutina
	Šuma Marča na području Graberja Ivaničkog; krajolik uz vodotok rijeke Lonje, Ivanić grad
	Ribnjak Vukšinc, Dubrava
	Prirodni krajobraz Šuma Marča, Kloštar Ivanić
Park Šuma	Veliki Jantak, Križ
Spomenik parkovne kulture (vrtovi, perivoji i parkovi)	Trg kralja Tomislava, Park 56. Bojne, Park kod Doma zdravlja, Kutina
	Park Križ, Park Novoselec, Križ
	Park hrvatskih branitelja u Ivanić-Gradu

Izvor: Lokalna razvojna strategija - LAG Moslavina, 2013

7. Kulturna baština kao dio turističke atrakcijske osnove Moslavine

Gunn (1972., 24) tvrdi da bez turističkih atrakcija ne bi bilo turizma, ali i da bez turizma ne bi bilo turističkih atrakcija, dakle da bi postojala ikakva turistička djelatnost potrebna je prisutnost turističkih atrakcija. Moslavina nema turističke atrakcije koje bi doprinijele razvoju masovnog turizma. No ono što Moslavina posjeduje je raznolika povijest s običajima koji su zbog predanosti stanovništva očuvani do danas te su na raspolaganju svim posjetiteljima da vide, čuju i okuse tradiciju ovoga kraja. Upravo zbog toga se u Moslavini razvija ruralni turizam. Tako se posjetiteljima pruža prilika da odsjednu u tradicionalnim moslavačkim čardacima gdje mogu kušati lokalnu gastronomiju i probati lokalna vina. Također zbog čiste prirode i blizine Zagreba Moslavinu posjećuju brojni rekreativci i izletnici koji ovdje dolaze pobjeći od gradske vreve te se opustiti.

Uz prirodnu osnovu za razvoj turizma jednako je bitna i kulturna baština. Ona je ostavština stanovništva i može prikazati kako se stvarao i razvijao identitet koji ga izdvaja od drugih zajednica. Na stvaranje kulturne baštine bitnu ulogu imaju povijesni događaji koji su se odvijali u nekom prostoru. U Moslavina se kroz interakciju između različitih naroda i kultura stvorila kompleksna kulturna baština, što je Moslavinu učinilo zanimljivom turistima.

7.1. Zaštićena kulturno-povijesna baština

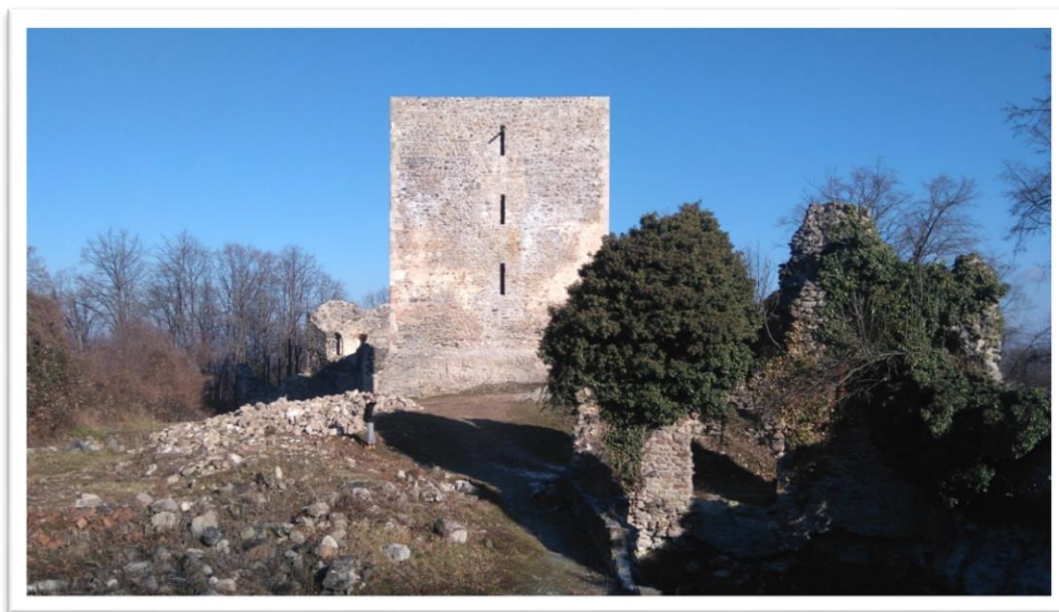
Moslavina je kraj bogate povijesti. „Prvi tragovi naseljenosti potječu još od kamenog doba. Predmeti od kamena otkriveni su u selu Tomašica kod Garešnice, dok su predmeti od bakra pronađeni u Marić-gradini kod Mikleuške, Donjoj Paklenici, Ribnjači kraj Popovače, Voloderskim bregima i Čertenu kod Kutine. Najstariji poznati narod u našem kraju bili su Iliri iz plemena Jasi, koji su najviše boravili na Marić-gradini. Već su oni gradili prve utvrde i ceste te na padinama Moslavačke gore sadili vinovu lozu.“ (Lončar, 2008). Također treba spomenuti i neolitička nalazišta Kaniška Iva i Kapelica kraj Garešnice. Rimljani u ovom kraju grade manja naselja te poneke ladanjske vile. „Moslavina u to vrijeme nije imala značajnije gradsko naselje jer je u blizini bio rimski grad Sisak (Colonia Flavia Siscia)“ (Lončar, 2008). Uz to podižu se manje utvrde i vojni logori. Ostaci jednog takvog logora pronađeni su na lokalitetu Sipćina na području sela Okešinec u općini Križ. Također u to doba počinje intenzivniji uzgoj vinove loze i to za vrijeme vladavine cara Klaudija pa tako gora dobiva ime Mons Claudis ili Klaudijeva gora. Značajniji pomak u svom razvoju ovaj kraj doživljava u 13. stoljeću kada se pojavljuje grad Čazma. Čazma je kao i većina ostalih posjeda na području Moslavine bila u vlasništvu zagrebačkog Kaptola. U to doba u ovome kraju je živjela plemićka obitelj Čupori Moslavački a nakon njih dolaze grofovi Erdödy koji naseljavaju

posjed Moslavina na području današnjeg grada Popovače. Zbog nadolazeće osmanske prijetnje Moslavačka gora kao važan strateški položaj se utvrđuje. Zbog velikog broja utvrda dobiva naziv „Zaprta gora“ ili Mons Claudis ali taj naziv se ne treba poistovjetiti s rimskim nazivom (Lončar, 2008). Tako je spletom okolnosti gora u dva navrata dobila isti naziv koji zbog drukčijeg povijesnog konteksta nema isto značenje. Dolazak Osmanlija ujedno je i rezultira preseljavanjem stanovništva iz ovih krajeva. Napredak Osmanlija je upravo zaustavljen na području Moslavine u blizini Ivanić-Grada te se tako granica „ostatka ostataka“ protezala kroz Moslavinu podijelivši ju na dva dijela. Upravo ta podjela i isprepletanje različitih kultura doveli su do raznolike i bogate kulturno-povijesne baštine. Kulturno-povijesnu baštinu Moslavine možemo podijeliti na arheološka nalazišta poput Sipćine, Ciglenice, Marić-gradine i drugih. Ona imaju značaj za praćenje kontinuiteta naseljenosti Moslavine, ali nemaju bitan turistički značaj. Osim arheoloških nalazišta kulturno-povijesnu baštinu Moslavine čine i srednjovjekovne utvrde i dvorce kao što su Garić grad, Jelengrad, Košutgrad i slični. One su u prošlosti imale bitnu ulogu u obrani Moslavine, a danas predstavljaju neiskorišteni turistički potencijal. Naime iako je dio utvrda poprilično dobro očuvan i uz njih se vežu razni povijesni događaji i legende, one nisu uređene za turističke dolaske. Također njihova zajednička prošlost i blizina nisu iskorišteni za stvaranje jedinstvenog turističkog proizvoda.

7.1.1. Garić-grad

Najveći i najpoznatiji ostaci utvrde u Moslavini je Garić-grad (sl. 4.). Garić-grad je srednjovjekovna utvrda koja izgrađena na brežuljku iznad ceste kralja Kolomana te je služila za njen nadzor (Regan, 2011). Grad ima odličan strateški položaj budući da se nalazi na teško pristupačnoj uzvisini i okružen je strmim stijenama. Jedini prilaz utvrde je s njegove sjeverne strane i to preko mosta ispod kojeg je opkop. Utvrda je imala unutarnji i vanjski zid te dvije obrambene kule. Zbog svega toga grad je bilo lako za obraniti, nažalost ipak je pao pred moćnom turskom vojskom koja ga je potom razrušila i spalila. Danas je najbolje očuvana središnja kula koja još uvijek stoji u svojem punom zdanju. Podno Garić-grada nalazi se mjesto Podgarić u kojem se nalazio hotel Vila Garić koji je propao. Uz hotel se nalazi jezero te spomenik na drugi svjetski rat, a u šumi u blizini nalazi se velik broj poučnih staza te vidikovaca. Kada bi se Garić-grad uspio restaurirati te kada bi se u sklopu središnje kule našao muzej uz kvalitetnu marketinšku strategiju i angažman odgovarajućih institucija, Garić-grad bi mogao postati jedna od najvećih turističkih atrakcija Moslavine. Razvojem Garić-grada kao turističke atrakcije vjerojatno bi ponovno zaživio hotel što bi moglo doprinijeti

turističkom razvoju Podgarića, ali i cijele Moslavine. Ukoliko restauracija jedne od utvrda donese turistički razvoj, moglo bi doći do obnove drugih utvrda te njihovog okupljanja u jedinstveni turistički proizvod.

Slika 4. Garić-grad
Izvor: Križanić F. 2016.

7.2. Kultura života i rada

Moslavina može svoj identitet iskazati kroz gastronomiju. Spoj je to različitih kultura čiji su se utjecaji preklapali na ovom području, ali i lokalnih faktora poput uključenosti divljači u razna jela koja su u ponudi. Izvorni domaći proizvod Moslavine su bijele kobase ili brašnjače te vankuši. Također zastupljeno je korištenje buče i bučinih proizvoda u kuhinji. Uz gastronomsku ponudu Moslavina ima i bogatstvo vina koja se proizvode na padinama Moslavačke gore. Svakako najbitnija sorta vina je Moslavački škrlet izvorna sorta Moslavine. U posljednje vrijeme došlo je otvaranja lokala i smještajnih kapaciteta koji se nalaze u tradicijskim čardacima. Ove tri komponente (gastronomija, vino i tradicijski smještaj) tvore jedinstven turistički proizvod koji na najlakši način može približiti Moslavinu turistima.

Daljnji napredak u razvoju kulture života i rada moguć je kroz njegovanje folklor i tradicijskih obrta. U prošlosti je gotovo svako mjesto njegovalo folklor i nastojalo očuvati običaje. Na taj način se lokalno stanovništvo povezivalo i stvaralo zajednički identitet. Nažalost zbog utjecaja globalizacije i smanjene ovisnosti o mjestu stanovanja sve je manje mladih zainteresirano za ovaj način povezivanja s identitetom kraja iz kojeg dolaze.

7.3. Znamenite osobe i povijesni događaji

„Samo ime neće privući preveliki broj posjetitelja u određenu destinaciju, potrebno je uz ime stvoriti i priču ili urediti objekt koji će prezentirati život slavne ličnosti“ (TZ Kutina, 2020). Upravo nedostatak prezentacije lika i djela znamenitih osoba razlog je njihove slabe uključenosti u turizmu Moslavine. Značajnije se ističe tek jedna znamenita osoba, operna diva Milka Trnina. Ona se povezuje sa svojim rodnim krajem kroz kulturne manifestacije njoj u čast. Nedostatak znamenitih osoba i samim time zanimljivosti iz njihovog života uskraćuje turistima mogućnost da se zaintrigiraju za život poznatih osoba.

7.4. Manifestacije

Turizam i manifestacije su usko povezani. Manifestacije mogu biti pokretač turizma u nekom turistički manje atraktivnom prostoru. Često je cilj manifestacija privući turiste i približiti im kulturu i običaje kraja u kojem se održavaju ili ih u nekim slučajevima privući zabavom i sportskim događanjima. Tako se mogu razlikovati sportske, kulturne, vjerske, gospodarske i druge manifestacije (Kušen, 2002). Osim što privlače turiste manifestacije često donose ekonomske dobitke području u kojem se održavaju.

Manifestacije u Moslavini pretežno su kulturne ili gospodarske. Većini njih cilj je promoviranje tradicije i običaja te lokalnih proizvoda. Veće i značajnije manifestacije na području Moslavine su: „Bučijada“ u Ivanić-Gradu, „Voloderske jeseni“, „Festival vina MoslaVina“ u Kutini, „Festival igračaka“ u Ivanić-Gradu i Supermaraton Zagreb-Čazma utrka "Od Kaptola do Kaptola".

„Bučijada“ u Ivanić-Gradu održava se redovno od 2004. godine. „Bučijada“ se odvija kroz cijeli mjesec listopad, kada je grad ukrašen skulpturama od buča (sl. 5.) i kada se u ponudi ugostitelja mogu pronaći jela i ostali domaći proizvodi od buča. Manifestacija privlači turiste i gospodarstvenike (naročito one koji se bave uzgojem buča i proizvoda od buče, prije svega ulja) iz cijele Hrvatske. „Svake godine nas zove gospodin iz okolice Čakovca koji po završetku manifestacije želi otkupiti najveće buče kako bi iskoristio njihovo sjeme za vlastiti uzgoj“ (TZ Ivanić-Grad, 2020). Ovakav događaj služi kao platforma za razvoj lokalnih poduzetnika kojima predstavlja priliku za izlaganje vlastitih proizvoda. Uz to vikendima se u ponudi nalaze dodatni sadržaji poput koncerata i vođenih tematskih šetnji gradom te se mogu obići štandovi lokalnih i gostujućih izlagača.

Slika 5. „Bučijada“ u Ivanić-Gradu
Izvor: <http://www.ivanic-grad.hr/>

„Voloderske jeseni“ su jedna od najstarijih manifestacija posvećenih berbi grožđa, vinima i moštu. Održavaju se od 1967. godine početkom rujna. Uz berbe grožđa (sl. 6.) i sajam vina na „Voloderskim jesenima“ održava se smotra folklor i niz koncerata. Također dio programa su konjički maraton arapskih konja i međunarodna utrka „Voloderska jesen“ Kutina – Voloder in memoriam Franjo Mihalić. Posebnost voloderskih jeseni je tradicionalno pečenje vola na ražnju.

Slika 6. „Voloderske jeseni“
Izvor: <http://lag-moslavina.hr/>

„Festival vina MoslaVina“ izložba je vina kojoj je cilj promovirati Škrlet, izvornu sortu iz Moslavine. Iako je cilj promoviranje Škrleta i lokalnih vinara, na manifestaciji se mogu pronaći i vina izlagača iz ostalih hrvatskih regija te iz susjednih zemalja. Popratni sadržaj festivala uključuje kulturno-zabavne i gastronomske programe.

„Festival igračaka“ održava se svake godine sredinom svibnja. Ciljevi festivala su prikazati razvoj i način proizvodnje igračaka kroz povijest i razmjena igračaka. Uz izložbu igračaka manifestacija nudi niz popratnih sadržaja za djecu poput kazališnih i mađioničarskih predstava, filmskih projekcija te edukativnih radionica i igraonica. Dio programa je i „Festival dječjih zborova“.

„Supermaraton Zagreb-Čazma“ s preko 61 km najduža je cestovna utrka u Hrvatskoj. Prva utrka održala se 1976. godine na inicijativu novinara Borisa Kožara koji je i pobijedio na prvom izdanju u konkurenciji 3 natjecatelja. Danas je utrka postala međunarodnog karaktera i broji stotinjak natjecatelja. Također utrka više nije samo sportska manifestacija nego nudi kulturno-zabavni i gastronomski popratni sadržaj kao i međunarodnu izložbu vina „Čazmanski vinokap“.

7.5. Kulturne i vjerske ustanove u turizmu

Muzeja u Moslavini ima nekoliko., a veći dio njih zavičajnog je tipa s privremenim postavama ili stalnim postavama manjeg sadržaja. Svakako treba izdvojiti Muzej Moslavine u Kutini (sl. 7.) koji je muzej regionalnog djelokruga i nadležan je za muzejsku djelatnost u ovom području. Muzej se smjestio u središtu Kutine u bivšem ladanjskom dvorcu grofova Erdödy sagrađenom sredinom 18. stoljeća. Muzej je osnovan 15. ožujka 1960. godine kao Muzej i arhiv narodne revolucije Moslavine. Nastanak muzeja, i prve godine rada, nerazdvojno su vezane uz Povijesni odjel tj. Odjel NOB-a. Godine 1963. mijenja svoj naziv u Muzej Moslavine te uz već postojeći povijesni odjel širi svoju djelatnost na arheologiju i etnologiju a 1972. godine otvara se i galerijski odjel. I danas muzej djeluje u ova četiri odjela. U zgradi Muzeja Moslavine Kutina postavljena su četiri stalna postava: arheološki, kulturno-povijesni i etnografski (muzej-moslavine.hr., n.d.). Osim muzejske djelatnosti Muzej Moslavine izdaje i svoj časopis „Zbornik Moslavine“.

Slika 7. Muzej Moslavine
Izvor: <https://www.muzej-moslavine.hr/>

7.6. Prirodna lječilišta

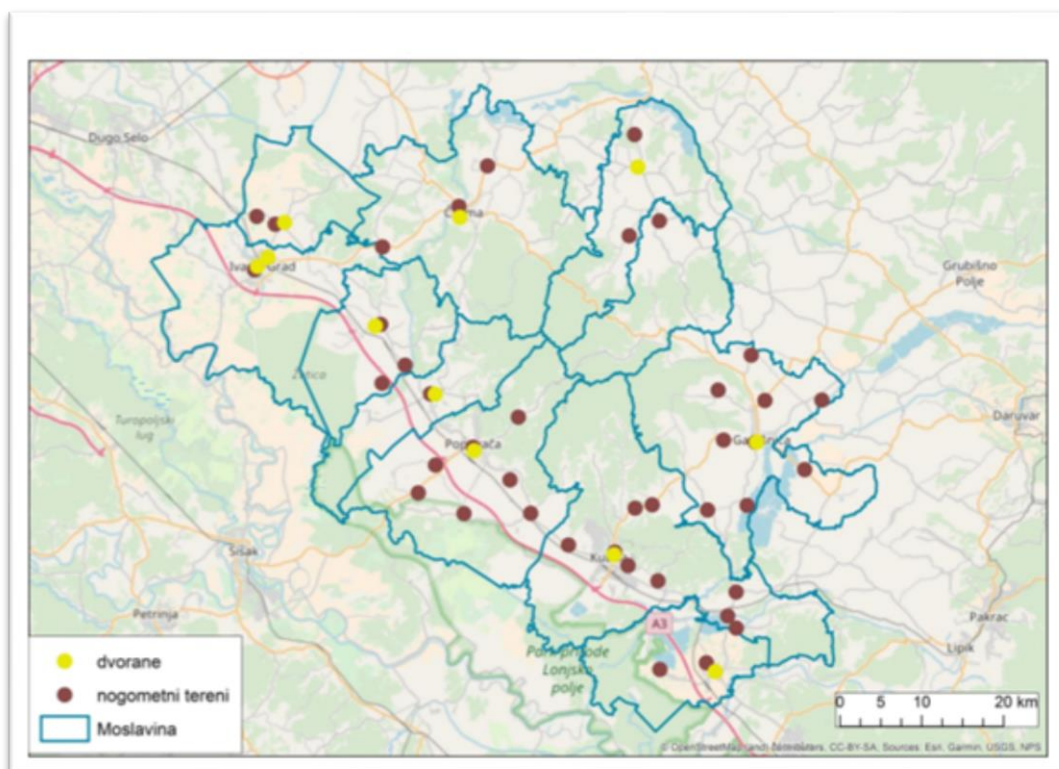
Na području Moslavine nalazi se lječilišni centar koji je uz lječilište u Azerbejdžanu poseban u svijetu. Specijalna bolnica „Naftalan“ zasniva se na balneoterapiji u naftalanu. Naftalan, zemno mineralno ulje, svrstava se u prirodne ljekovite čimbenike. Prirodni ljekoviti čimbenici koriste se od davnina u očuvanju zdravlja i sprečavanju bolesti, a isto tako u liječenju već nastalih bolesti i oštećenja. Naftalan, koji se danas primjenjuje u Specijalnoj bolnici „Naftalan“, dobiva se destilacijom naftenske nafte. To je nafta visoke specifične težine i spada u „teške“ nafte. (Marinčić i Maričić, 2019.). U sklopu bolnice nalazi se hotel, bazeni, novouređena teretana i rehabilitacijski centar. Jedinstvenost u svijetu i uređenje popratnih sadržaja mogu SB „Naftalan“ (sl. 8.) pretvoriti u centar lječilišnog turizma.

Slika 8. Novi bazen specijalne bolnice „Naftalan“
Izvor: <https://www.naftalan.hr/>

7.7. Sportsko-rekreacijske građevine i tereni

U današnje doba bavljenje sportom ili u najmanju ruku rekreacija predstavlja bijeg od užurbane svakodnevice. U doba kada tehnička dostignuća sve više omogućavaju sjedilački način života i umanjuju potrebu za kretanjem, a prehrana postaje tek usputna potreba, sport i rekreacija su ključni za održavanje zdravog načina života. Sportom se u većoj mjeri bavi mlado stanovništvo s obzirom da ima više slobodnog vremena i tijelo koje može izdržati veće fizičke napore. Kako bi se olakšala rekreacija, a bavljenje sportom postalo organizirano i kompetitivno, nužni su sportski objekti. Izletnici i turisti najviše svog vremena za rekreaciju provode igrajući golf ili tenis. Na području Moslavine postoji velik broj uređenih teniskih terena. Osim teniskih terena na području Moslavine uređuje se sve više sportskih parkova koji se često nalaze u sklopu nogometnih terena i obnavljaju se ili grade nove sportske dvorane (sl. 9.) (na slici nisu uključeni sportski objekti na području općine Štefanje i uključena je općina Lipovljani koja ne spada u prostorni obuhvat ovoga rada). Ovi sportski objekti imaju najveći utjecaj na kretanje izletnika i turista koji žele proširiti sadržaj putovanja unutar regije s obzirom da im nude širok spektar sportova i aktivnosti kojima se mogu baviti.

Slika 9 Razmještaj sportskih objekata u Moslavini
Izvor: SRPJ, 2013

7.8. Turističke staze, putovi i ceste

Moslavačka gora koja nije zahtjevna za uspon što je navelo županije na razvoj cikloturizma. Tako je Sisačko-moslavačka županija u 2017. godini izradila Operativni plan razvoja cikloturizma na području županije do 2020. godine s ciljem umrežavanja svih dionika u turizmu u svrhu objedinjavanja ponude za cikloturiste, povezivanja postojećih biciklističkih ruta, postavljanja odgovarajuće jedinstvene signalizacije na sve postojeće staze, povećanja broja biciklističkih staza, povećanja ponude turističkih usluga i proizvoda za cikloturiste te prilagođavanja postojećih turističkih standarda "Bike&Bed" smještajnih objekata (Operativni plan razvoja cikloturizma u Sisačko-moslavačkoj županiji 2017.-2020., 2017). Velik broj i gusta mreža biciklističkih staza omogućuje izletnicima i turistima da u kratkom vremenu obidu velik dio Moslavine. Osim biciklističkih staza postoji nekoliko poučnih staza koje najčešće prolaze šumskim putevima. Uz odgovarajuće informacijske table i putokaze one mogu postati dio turističke ponude.

7.9. Atrakcije zbog atrakcija

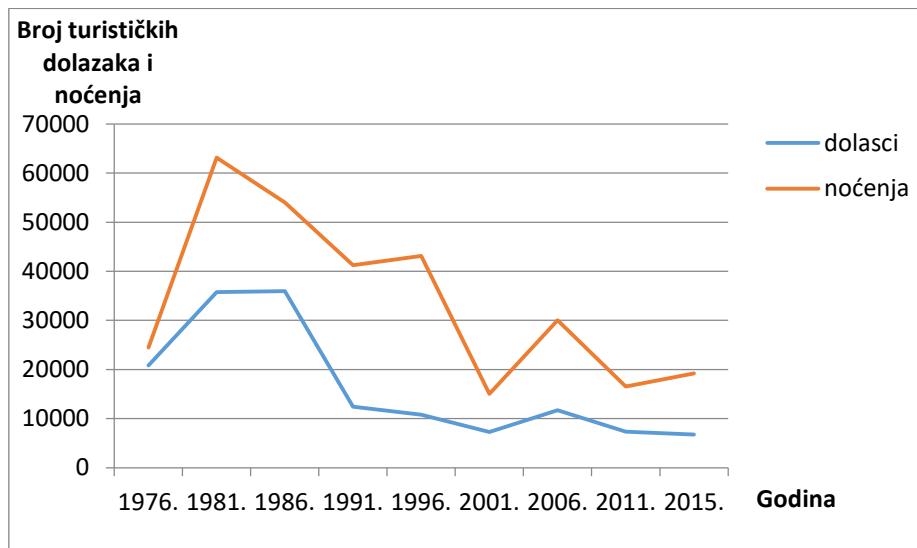
„Stvaranje umjetne turističke atrakcije sigurno je izazovan i odgovoran posao koji zahtjeva posebno znanje“ (Kušen, 2002., 140). Na jedan takav pothvat odlučila se obitelj Salaj iz Grabovnice pokraj Čazme. Oni su 2001. godine odlučili prvi puta okititi svoje imanje tisućama lampica. Nakon prve godine broj lampica je svake godine rastao i trenutno je dosegao preko 5 milijuna lampica. Kombinirajući postav lampica oko imanja s popratnim sadržajem poput gastronomske ponude stvoren je turistički proizvod *SalajLand* koji je vrlo brzo iz lokalne postao međunarodna atrakcija. Svake godine dolazi sve veći broj turista iz cijele Hrvatske i susjednih zemalja. Glavna atrakcija SalajLanda je *Božićna priča* (sl. 10.), postav lampica koji se može posjetiti od kraja studenog do sredine siječnja. Uz razgledavanje lampica u ponudi *Božićne priče* je „adventsko selo“ u kojem izlagači predstavljaju domaće proizvode i vatromet koji se ispaljuje svake večeri. Glavni nedostatak ove turističke atrakcije je njena sezonalnost odnosno kratko vremensko razdoblje održavanja. Kako bi se produžilo navedeno razdoblje, u ponudu je uvrštena i *Uskrsna priča* kada se postava lampica za vrijeme Uskrsa mijenja. SalajLand je turistička atrakcija koja najviše privlači obitelji s malom djecom, a kako bi im bio olakšan dolazak organiziran je i prijevoz poput vlaka koji vozi na relaciji Zagreb – Ivanić-Grad gdje posjetitelji presjedaju na autobuse i odlaze prema Grabovnici.

Slika 10. „Božićna priča“
Izvor: <https://www.cazma.hr/>

8. Obilježja turističkog prometa i smještajnih kapaciteta

Moslavina je vrhunac turističkog prometa doživjela 1981. godine kada je broj noćenja bio nešto preko 60.000 (sl. 11.). Nakon 1981. dolazi do pada prvo uzrokovanog ekonomskom krizom, a potom ratnim stanjem i njegovim posljedicama. Pad je bio najizraženiji u razdoblju između 1996.-2001. kada su se najviše osjetile posljedice rata. Potom dolazi do rasta koji je kratkotrajan te ponovo dolazi do pada koji se poklopio s financijskom krizom u svijetu. Nakon 2011. godine dolazi do djelomičnog oporavka od financijske krize te počinje novi porast u dolascima i noćenjima. Treba naglasiti da su za 2015. godinu bili dostupni podaci za samo dva grada dok su za ostale općine i gradove podaci bili nedostupni stoga su stvarni podaci za tu godinu znatno veći.

Slika 11. Noćenja i dolasci na području Moslavine u odabranim godinama

Izvor: Republički zavod za statistiku SRH 1976, Republički zavod za statistiku SRH 1981, Republički zavod za statistiku SRH 1986, Republički zavod za statistiku SRH 1991, DZS 1996, DZS 2001, DZS 2006, DZS 2011, DZS 2015

Otprilike isto tako se i kretala iskorištenost smještajnih kapaciteta (tab. 2.) samo što je njen vrhunac bio 1976. godine te od tada kontinuirano pada uz izuzetke 1996. i 2006. godine dok nakon 2011. iskorištenost ponovno raste. S obzirom da se najveći skok u turističkim dolascima i noćenjima dogodio u razdoblju 1976.-1981. tada je nastala potreba za novim smještajnim kapacitetima. Od 1976. do 1991. godine broj postelja se učetverostručio, ali se smanjio broj dolazaka, noćenja i duljina prosječnog boravka što je rezultiralo kontinuiranim padom iskorištenosti smještajnih kapaciteta. Veća iskorištenost smještajnih kapaciteta vidljiva je tek u godinama kada istovremen dođe do porasta broja dolazaka i smanjenja broja postelja. Zbog nedostupnosti određenih podataka za 2015. godinu za statističku analizu uzete su 273

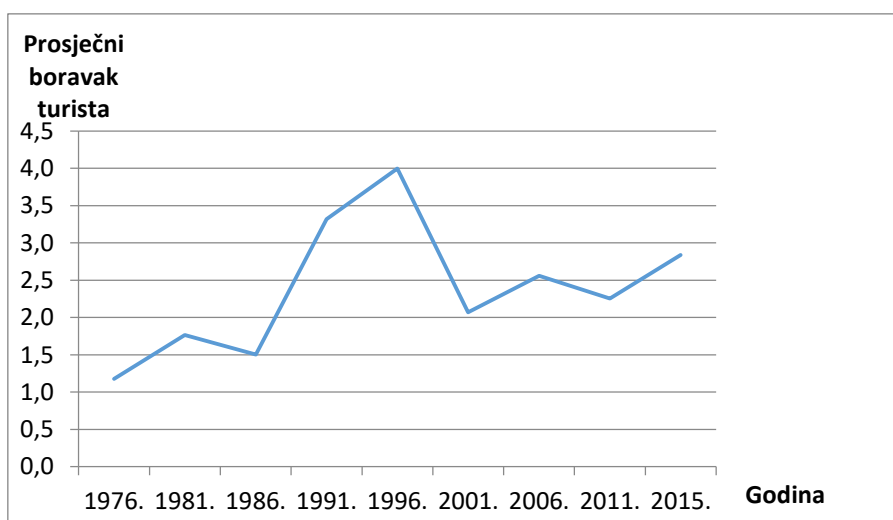
postelje u Ivanić-gradu i Čazmi za koje su dostupni podaci o noćenjima te je tamo ostvareno 19.184 noćenja.

Tab. 2. Obilježja turističkog prometa i smještajnih kapaciteta na području Moslavine u odabranim godinama

Godina	Dolasci	Noćenja	Prosječni boravak (dani)	Postelje	Iskorištenost smještajnih kapaciteta
1976.	20.808	24.488	1,2	139	176,2
1981.	35.765	63.111	1,8	389	162,2
1986.	35.983	54.043	1,5	431	125,4
1991.	12.424	41.249	3,3	618	66,7
1996.	10.800	43.153	4,0	600	71,9
2001.	7.251	15.010	2,1	471	31,9
2006.	11.725	30.015	2,6	399	75,2
2011.	7.335	16.553	2,3	460	36,0
2015.	6.760	19.184	2,8	273	70,3

Izvor: Republički zavod za statistiku SRH 1976, Republički zavod za statistiku SRH 1981, Republički zavod za statistiku SRH 1986, Republički zavod za statistiku SRH 1991, DZS 1996, DZS 2001, DZS 2006, DZS 2011, DZS 2015.

Prosječni boravak turista svoj je vrhunac dostigao 1996. godine nakon čega slijedi pad (sl. 12.). Mogući razlog porasta je posjeta obitelji od strane emigranata koji su napustili ovaj kraj zbog ratnog stanja i preselili se negdje drugdje. Isto tako moguće je da je do naglog pada u razdoblju 1996.-2001. došlo zbog toga što su se ti isti emigranti vratili živjeti u ovaj kraj ili su izgubile potrebu za posjećivanjem svojih obitelji. Prosječni boravak turista varira i danas je u porastu. Produljenje prosječnog boravka turista može se povezati s proširenom ugostiteljskom ponudom i razvojem dodatnih sadržaja koji zadržavaju turiste u destinaciji.

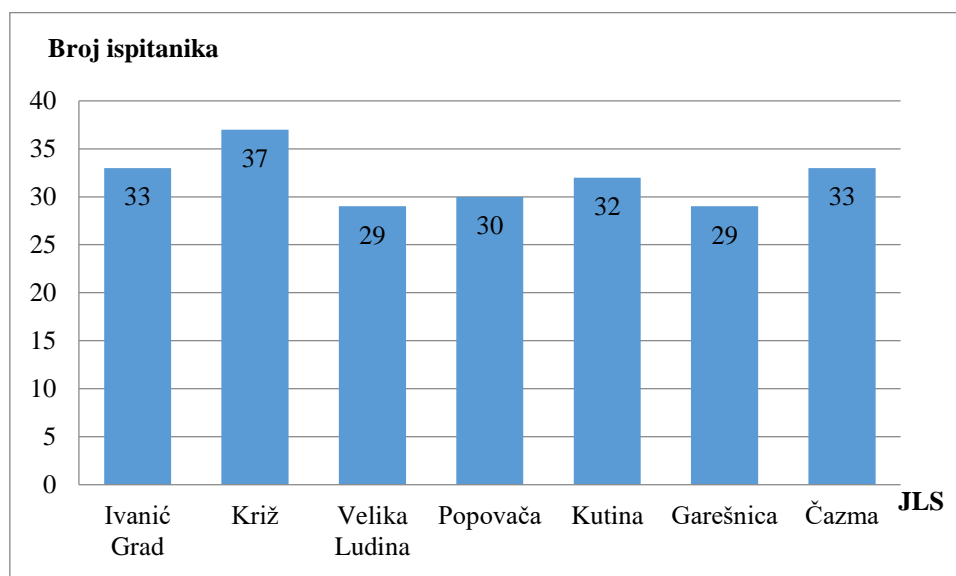

Slika 12. Prosječni boravak turista po danima na području Moslavine u odabranim godinama
Izvor: Republički zavod za statistiku SRH 1976, Republički zavod za statistiku SRH 1981, Republički zavod za statistiku SRH 1986, Republički zavod za statistiku SRH 1991, DZS 1996, DZS 2001, DZS 2006, DZS 2011, DZS 2015

9. Stavovi lokalnog stanovništva o turističkoj atrakcijskoj osnovi Moslavine

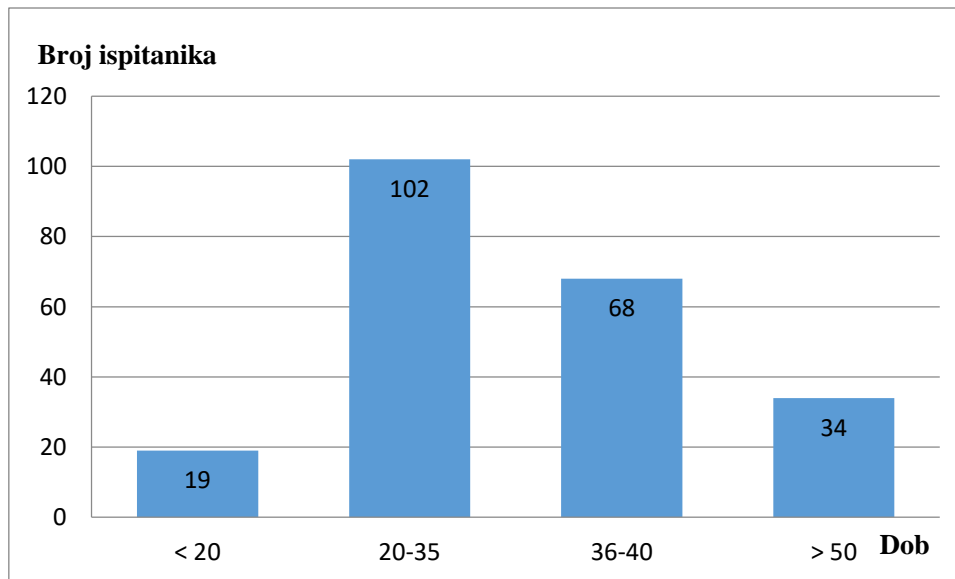
Kako bi se saznali stavovi lokalnog stanovništva o atrakcijskoj osnovi provedena je anketa koja je obuhvatila 223 ispitanika iz 7 jedinica lokalne samouprave s područja Moslavine. Uz anketiranje na licu mjesta jedan dio anketa proveden je *online* putem. *Online* putem preko *Google formsa* podijeljenih u *Facebook* grupama anketu je ispunio 91 ispitanik, a na licu mjesta su anketirana 132 ispitanika. Anketnom ispitivanju je pristupilo 116 muškaraca i 107 žena.

Broj ispitanika unutar jedne JLS kretao se od 29 do 37 ispitanika (sl. 13.). Najveći broj ispitanika bio je iz općine Križ dok ih je najmanje bilo iz Velike Ludine i Garešnice. U anketi su obuhvaćene 2 JLS iz Zagrebačke županije (Križ i Ivanić-Grad), 2 JLS iz Bjelovarsko-bilogorske županije (Čazma i Garešnica) i 3 JLS iz Sisačko-moslavačke županije (Velika Ludina, Popovača i Kutina)

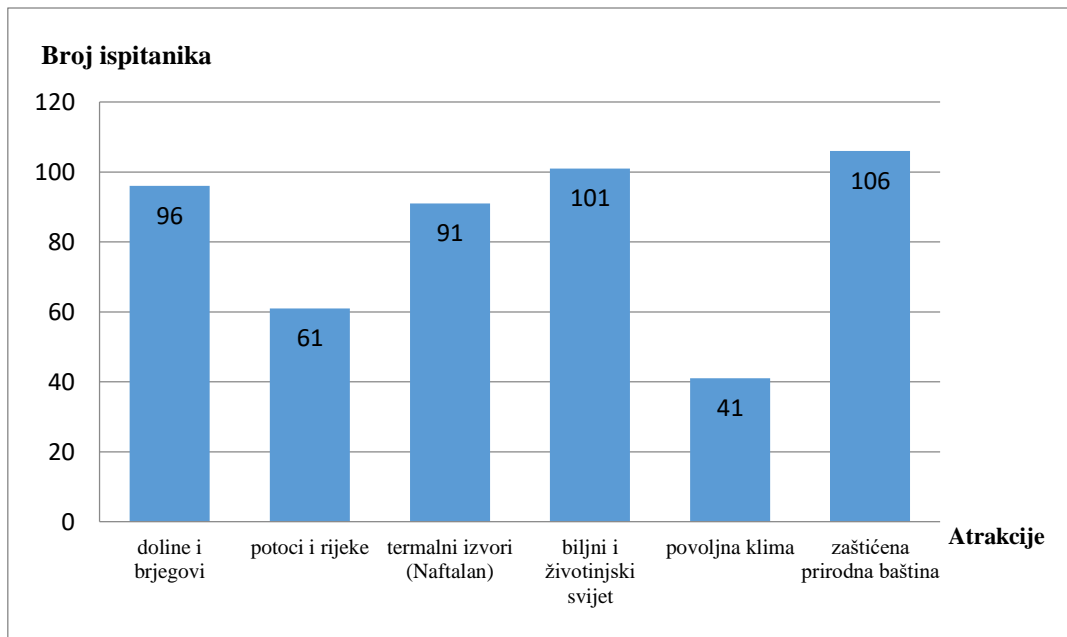
Slika 13. Broj ispitanika po JLS
Izvor: izradio autor

Ispitanici su podijeljeni u 4 dobne skupine (sl. 14.). Najviše ispitanika je bilo u dobi od 20-35 godina što je ujedno i dobna skupina koja je u najvećem postotku ispunila anketni upitnik *online* putem. Zbog epidemiološke situacije i smanjene računalne pismenosti teže je bilo pristupiti starijim dobnim skupinama ljudi (> 50) dok su osobe najmlađe dobi (< 20) u najmanjem broju ispunile anketni upitnik. Uz to jedan dio anketnih upitnika kod ove dobne skupine je odbačen zbog nepravilnog ispunjavanja istih.

Slika 14. Dob ispitanika
Izvor: izradio autor

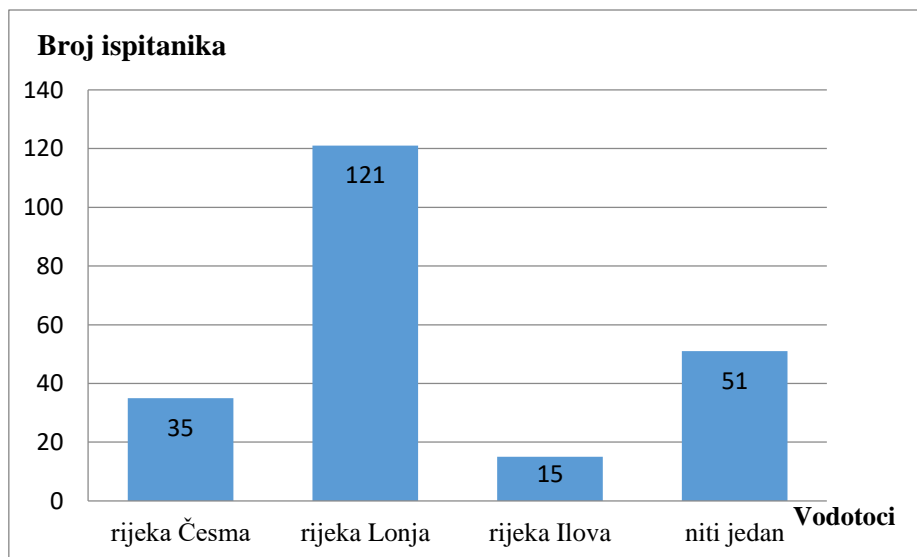
Na pitanje da daju mišljenje koji su prirodni elementi najvažniji za razvoj turizma u njihovom kraju, ispitanici nisu imali odgovor koji se ističe naspram ostalih (sl. 15.). Izdvajaju se samo povoljna klima i potoci i rijeke kao elementi prirodne osnove koje ispitanici smatraju nešto manje važnima nego ostale elemente. Nedostatak dominantnog odgovora može se i pripisati tome što u Moslavini ne postoji element prirodne osnove koji je dovoljno atraktivan da sam privuče turiste. Specijalna bolnica „Naftalan“ ,koja koristi prirodne izvore slane termalne vode i ljekovitog ulja naftalana, zbog svoje specifičnosti čak i na svjetskoj razini ima potencijala da se razvije u jednog od nosioca turizma u ovom području. „Korisnici hotela većinom su pacijenti iz udaljenih krajeva ili strani pacijenti, lokalno stanovništvo ovdje gotovo isključivo dolazi na liječenje” (zaposlenik SB Naftalan, 2021). Razlog zašto ona nije prepoznata od strane ispitanika kao potencijalni faktor razvoja turizma u ovome kraju je vjerojatno taj što ispitanici na liječenje ne gledaju kao oblik turizma.

Slika 15. Stav ispitanika o utjecaju prirodnih elemenata na razvoj turizma Moslavine
Izvor: izradio autor

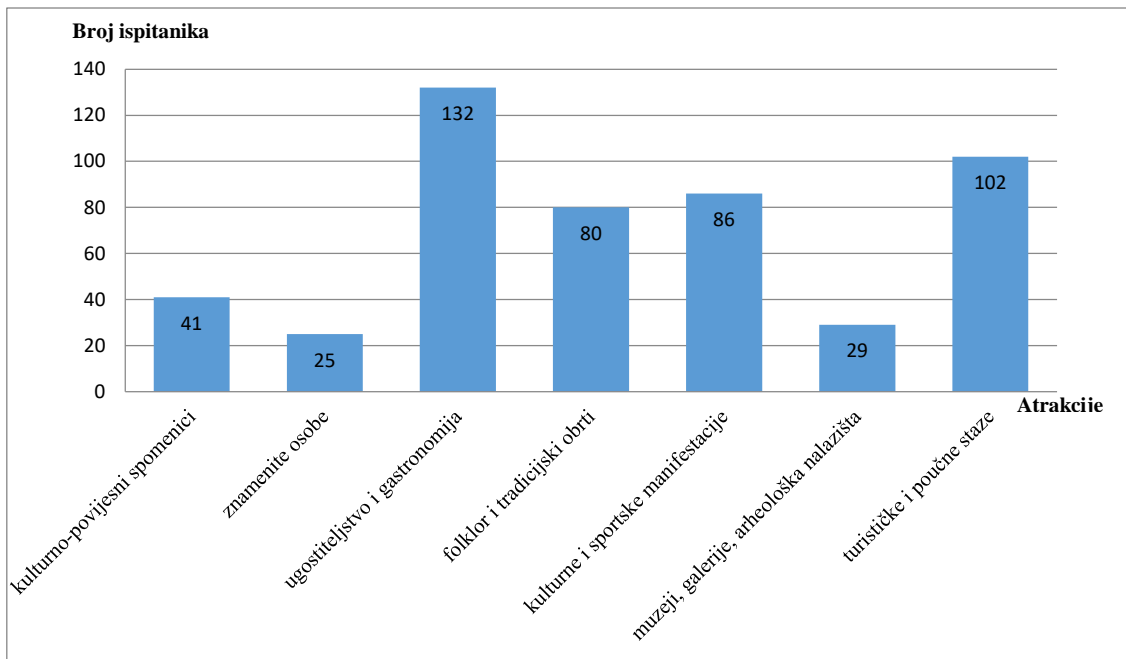
Ispitanici su upitani da navedu do 3 lokaliteta prirodne osnove za koje smatraju da imaju najveći utjecaj na razvoj turizma u Moslavini. Lokalitet prirodne osnove koji su ispitanici najviše izdvajali je Lonjsko polje koje zapravo ne spada u Moslavinu, ali može se reći da ima utjecaj na turizam u Moslavini zbog svoje blizine. Ostali lokaliteti koje su ispitanici izdvojili su Moslavačka gora i vinogradi što govori da ispitanici smatraju da Moslavini nedostaju elementi prirodne osnove koji su turistički atraktivni.

Kada su vodotoci u pitanju, ispitanici smatraju da najveći turistički potencijal ima rijeka Lonja, a jedna četvrtina ispitanika smatra da vodotoci nemaju turistički potencijal (sl. 16.). Oko rijeke Lonje uređena je šetnica koja je uljepšala vizuru grada i ponudila stanovništvu novu površinu za rekreaciju. Ispitanici koji smatraju da rijeka Lonja ima najveći turistički potencijal većinom žive u Ivanić-gradu ili okolnim JLS što se može povezati s uređenjem šetnice. Područja oko ostalih rijeka nisu uređena na način kao rijeka Lonja stoga ne čudi podatak da manji broj ispitanika smatra da one imaju turistički potencijal.

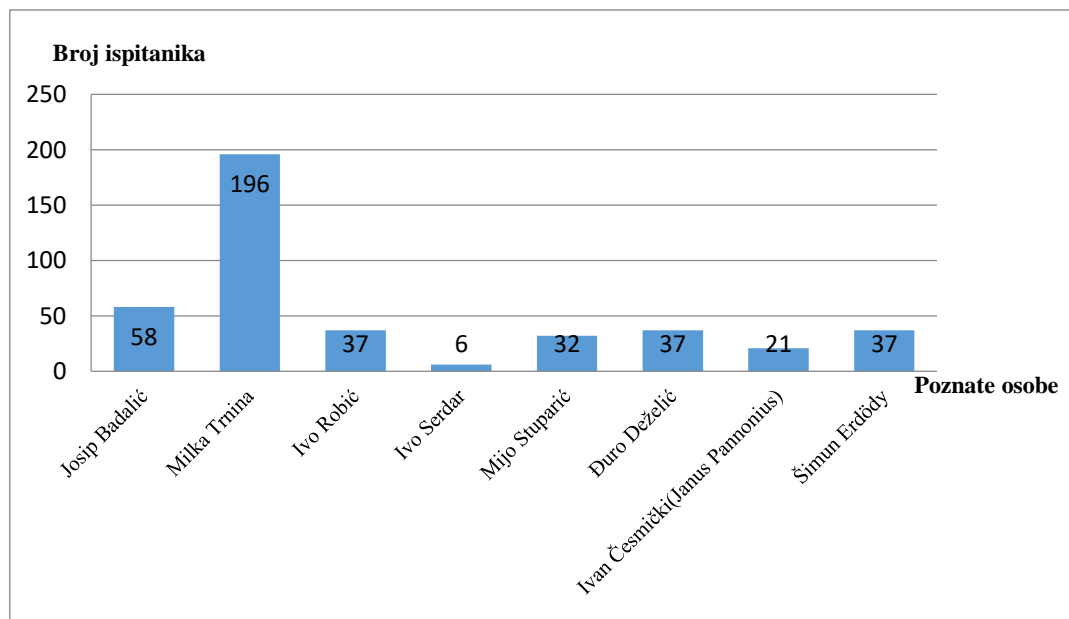
Slika 16. Stav ispitanika o utjecaju vodotoka na razvoj turizma Moslavine
Izvor: izradio autor

S obzirom na nedostatak atraktivnih prirodnih elemenata odnosno njihove moći generiranja turističkog prometa, društveni elementi imaju bitnu ulogu u razvoju turizma te ih se može smatrati glavnim nosiocima turizma Moslavine. Ispitanici smatraju da najveći utjecaj na razvoj turizma u Moslavini ima ugostiteljstvo i gastronomija (sl. 17.). Također su prepoznali turističke i poučne staze kao društveni element koji može imati utjecaja na razvoj turizma kroz podizanje atraktivnosti prirodnih elemenata. Upravo ova dva elementa izletnici iz Moslavine najviše koriste u vlastitim kretanjima pa se može reći da je to razlog zašto su oni više prepoznati od strane ispitanika. Dio ispitanika također je prepoznao njegovanje folkloru i tradicijskih običaja što u regijama poput Moslavine, uz odgovarajuće kulturne manifestacije, može biti jedan od glavnih pokretača turizma. Smanjena vidljivost kulturno-povijesnih spomenika, znamenitih osoba i muzeja, galerija i arheoloških nalazišta dovela je do toga da su oni u znatno manjoj mjeri prepoznati kao utjecajni faktor razvoja turizma.

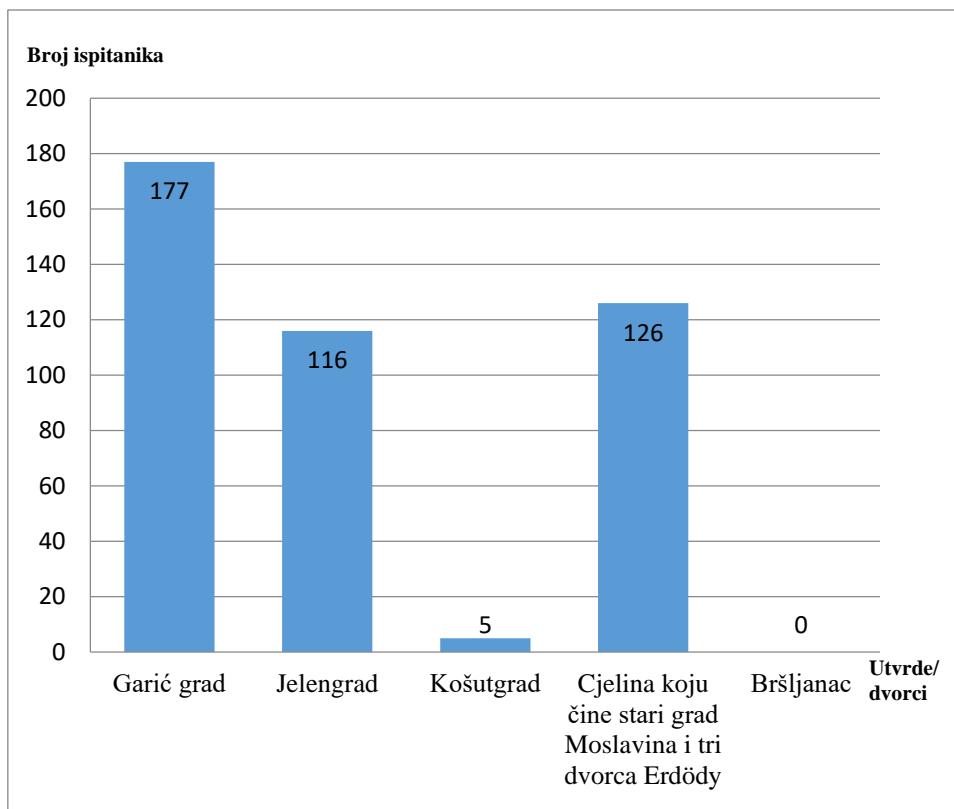
Slika 17. Stav ispitanika o utjecaju društvenih elemenata na razvoj turizma Moslavine
Izvor: izradio autor

Nedostatak znamenitih osoba, odnosno manjak njihovog djelovanja na samom području Moslavine, doveo je do toga da se izdvoji samo jedan dominantan odgovor kod ispitanika. Oni su istaknuli hrvatsku opernu divu Milku Trninu kao osobu koja ima najveći utjecaj na razvoj turizma u Moslavini (sl. 18.). Razlog tome može se pronaći u konstantnoj promociji njenog porijekla kroz folklor i kulturne manifestacije u njenom rodnom selu Vezišću. Idući najzastupljeniji odgovor, Josip Badalić, je također lako prepoznatljiv kod ispitanika zbog povezivanja njegovog imena kroz kulturne ustanove i kulturne manifestacije. Rad ostalih znamenitih osoba rodom iz Moslavine nije usko povezan s njihovim rodnim krajem stoga ne stvaraju dovoljan turistički potencijal.

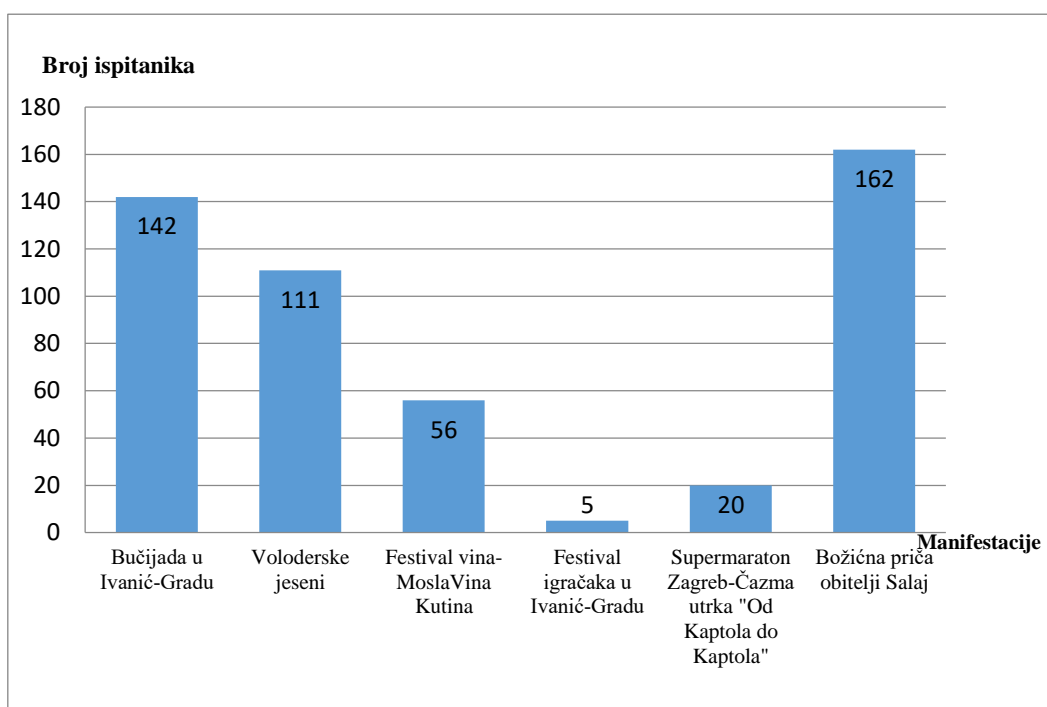
Slika 18. Stav ispitanika o utjecaju znamenitih osoba na razvoj turizma Moslavine
Izvor: izradio autor

Utvrde i dvorci sastavni su dio kulturne ponude Moslavine. Turistički potencijal i privlačna moć ovisi o nizu faktora poput očuvanosti, pristupačnosti i eksponiranosti utvrda i dvoraca. Upravo za lokalitete koji ispunjavaju najviše ovih faktora ispitanici smatraju da imaju najveći turistički potencijal. Sve utvrde su poprilično pristupačne zahvaljujući razvitku biciklističkih i poučnih staza, a Moslavačka gora nije zahtjevna izletnicima da je savladaju. Utvrde koje su slabije očuvane odnosno kod kojih je teže uočiti njihovu izvornu vizuru ispitanici ne navode kao turistički potencijal. Tako je Garić-grad uz to što je najveća i jedna od najbolje očuvanih utvrda prepoznat od strane ispitanika (sl. 19.) jer je nekadašnje izletničko područje u čijem se podnožju prije nalazio hotel s restoranom. Također u njegovoj blizini su se održavale *motocross* utrke što je privlačilo domaće i strane turiste. Može se zaključiti da stanje utvrda i popratni sadržaj, odnosno nedostatak istog ima glavnu ulogu u njihovom prepoznavanju kao turistički atraktivnima, a daljnje restauracije, preventivne mjere i njihovo okupljanje u jedinstvenu turističku ponudu mogu pridonijeti razvoju turizma.

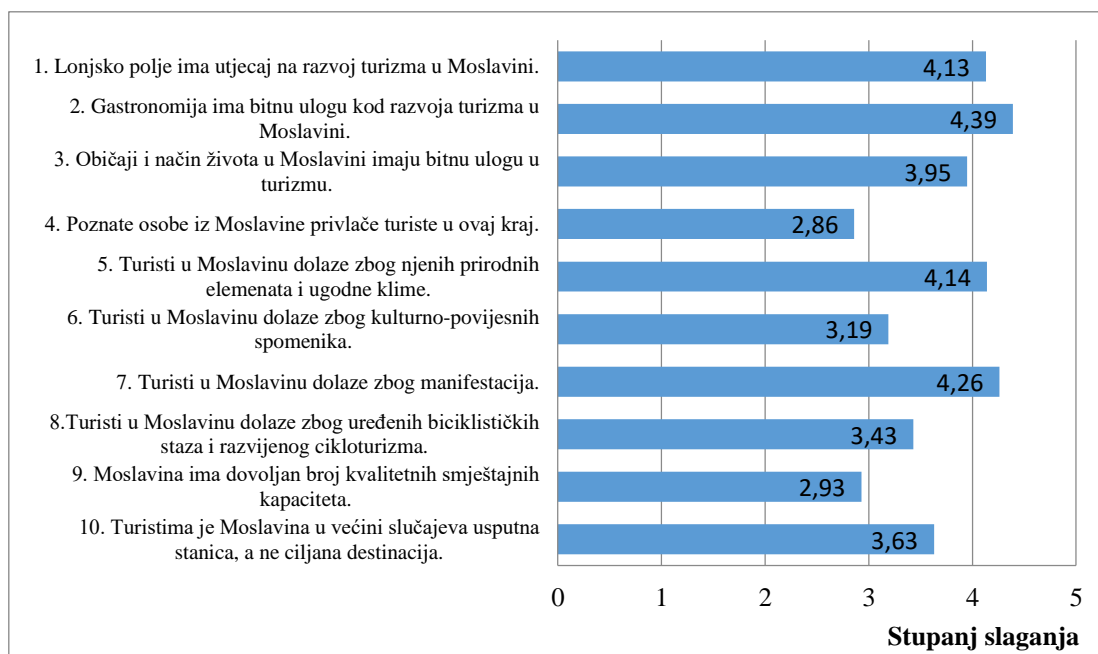
Slika 19. Stav ispitanika o utjecaju utvrda i dvoraca na razvoj turizma Moslavine
Izvor: izradio autor

Kulturne i sportske manifestacije glavni su pokretač društvenih događanja. Kao takve potiču socijalnu interakciju i ističu destinaciju kao centar zbivanja za vrijeme odvijanja manifestacije. Manifestacije se u Moslavini obično održavaju u proljeće ili jesen što dovodi do toga da se one ne preklapaju s ljetnom (kupališnom) turističkom sezonom. Mišljenje ispitanika je da najveći utjecaj na razvoj turizma imaju „Božićna priča obitelji Salaj“ i „Bučijada u Ivanić-Gradu“ (sl. 20.). To su manifestacije koje imaju već postavljenu tradiciju i jedinstven sadržaj koji ih izdvaja od ostalih manifestacija u istraživanom području. Štoviše Božićna priča obitelji Salaj je toliko jedinstvena da privlači turiste iz cijele regije i počinje dobivati odlike „atrakcije zbog atrakcije“. Ujedno manifestacije koje su ispitanici nisu toliko istaknuli prosječno traju kraće i/ili nemaju ustaljenu tradiciju. Dakle uspjeh manifestacija i njihova prepoznatljivost ovise o jedinstvenosti „proizvoda“, tradicija i duljina trajanja manifestacije.

Slika 20. Stav ispitanika o utjecaju manifestacija na razvoj turizma u Moslavini
Izvor: izradio autor

Dosadašnji dio ankete prikazao je stavove ispitanika o utjecaju pojedinih atrakcija na razvoj turizma u Moslavini. U drugom dijelu ankete pred ispitanike je ponuđeno 10 tvrdnji. Prema odgovorima stanovnika za svaku tvrdnju izračunata je srednja ocjena stupnja slaganja (sl. 21.).

Slika 21. Prosječne ocjene stupnja slaganja ispitanika sa postavljenim tvrdnjama
Izvor: izradio autor

Prosječna ocjena slaganja ispitanika s tvrdnjom da Lonjsko polje ima utjecaj na razvoj turizma u Moslavini je 4,13 pa možemo zaključiti da se pretežno slažu s njom. Nekoliko ulaza u Park prirode Lonjsko polje nalazi se na području Moslavine. Ipak najveći dio površine Lonjskog polja nalazi se izvan granica Moslavine, kao i većina sadržaja te prihvatnih centara. Razlog zbog kojeg se turisti slažu s tvrdnjom unatoč tome što Lonjsko polje ne ulazi u prostor Moslavine je taj što granice Moslavine nisu jasno definirane. Zato zbog blizine Lonjskog polja ispitanici (naročito oni koji žive blizu njega) ga povezuju s prostorom Moslavine. Svakako blizina Lonjskog polja može utjecati na priljev turista u Moslavinu koja može predstavljati polaznu točku ili izletničko područje za turiste koji posjećuju Lonjsko polje. Ova dva područja imaju potencijala da si upotpunjuju sadržaj i time produžuju boravak turista što može dovesti do razvoja turizma u oba područja.

Gastronomija je jedan od ključnih faktora u turizmu svakog područja. Kroz nju stanovništvo izražava svoj identitet i prikazuje svoju povijest i običaje. Spoj različitih naroda koji su naseljavali Moslavinu, a nekada i sama potreba za preživljavanjem u kriznim vremenima dovele su do stvaranja specifične gastronomske ponude. Ispitanici se slažu da gastronomija ima bitnu ulogu u razvoju turizma Moslavine. Štoviše to je tvrdnja s najvećom prosječnom ocjenom stupnja slaganja od 4,39. Razlog ovako visoke ocjene je taj što je gastronomija nešto u što se ispitanici mogu uključiti, bilo kroz konzumaciji ili pripremu hrane.

Slično kao i gastronomija običaji i način života u Moslavini plod su različitih kultura i konstantno promjenjive životne situacije. Oni se u turizmu mogu manifestirati kroz folklor i kulturne manifestacije. Mišljenja ispitanika u jednoj mjeri se razilaze, ali oni i dalje pretežno smatraju da običaji i način života imaju bitnu ulogu za turizam. Razlog zašto običaji i način života imaju nešto manju prosječnu ocjenu slaganja (3,95) u odnosu na gastronomiju je taj što se sve manje mladog stanovništva poistovjećuje s njima.

Rad i ostavština poznatih osoba rodom iz Moslavine slabo se povezuje s ovim krajem. Tako i ispitanici nisu sigurni da one imaju dovoljnu atraktivnu moć da privuku turiste, štoviše čak se preko trećine ispitanika ne slaže s tvrdnjom da one privlače turiste. Dio ispitanika koji smatra da poznate osobe privlače turiste većinom je iz općine Križ i grada Ivanić-Grada koji se nalaze u blizini rodnog mjesta Milke Trnine (Vežišće- općina Križ) gdje se ujedno odvijaju kulturne manifestacije povezane s njenim likom i djelom. Upravo se te manifestacije mogu smatrati glavnim događanjima, povezanim s poznatim osobama, koja privlače turiste. Iako je taj dio ispitanika podigao prosječnu ocjenu slaganja do 2,86 ona je i dalje najmanja od svih tvrdnji.

Nedostatak turistički atraktivnih prirodnih elemenata nije sputao ispitanike u mišljenju da oni u kombinaciji s ugodnom klimom dovode turiste u Moslavinu. Glavna odlika prirodnih elemenata je ta da su lako pristupačni i nezagađeni. Ujedno područje Moslavine jedno je od najbližih ruralnih područja Zagreba što je čini popularnom destinacijom za izletnike i turiste koji se žele odmaknuti od gradske vreve. Također i ispitanici koriste prirodu za vlastitu rekreaciju i izlete pa je prosječna ocjena slaganja od 4,14 za ovu tvrdnju jedna od viših.

Iako Moslavina ima dovoljno kulturni-povijesnih spomenika oni nisu dio jedinstvene turističke ponude. Razloga tome je nekoliko, ali vjerojatno najvažniji je rascjepkanost Moslavine između 3 županije. Takva situacije dovodi do toga da svaka županija ima svoju razvojnu strategiju. Svaka od strategija ima različite planove te dolazi do neujednačenog razvoja i nedostatka jedinstvenog turističkog proizvoda. Ispitanici nisu sigurni dolaze li turisti u Moslavinu zbog kulturno-povijesnih spomenika. Vjerojatno su i ispitanici svjesni postojanja kulturno-povijesnih spomenika no nisu sigurni koriste li se oni u turističke svrhe stoga je ovo tvrdnja oko koje su turisti poprilično neodlučni s prosječnom ocjenom stupnja slaganja 3,19. Kada bi došlo do koordinacije između županija i stvaranja barem jednog turističkog proizvoda koji je uređen te za koji postoji plan razvoja (npr. Moslavačke utvrde), potencijalna korist mogli bi se odraziti na turizam svake od županija.

Manifestacije su faktor za koji ispitanici smatraju da privlači turiste. Tek ih se nekolicina ne slaže s tom tvrdnjom. Manifestacije su ujedno i dio turističke ponude s kojim su ispitanici najviše upoznati kroz vlastito sudjelovanje pa je tako i prosječna ocjena stupnja slaganja od 4,26 izrazito visoka. Manifestacije mogu pomoći i u promociji lokalnih gospodarstvenika i umjetnika, a generiraju velik turistički promet u kratkom vremenskom razdoblju. Uključenost lokalnog stanovništva ključna je za odvijanje manifestacije. S obzirom da su manifestacije prepoznate kao događaji koji privlači turiste one mogu biti temelj razvoja turizma. Kako bi to postale potrebna je promocija i tradicija odvijanja manifestacija.

Cikloturizam je novija pojava u Moslavini. On se ne razvija ujednačeno u svim županijama. Odgovori ispitanika su različiti, ali ipak teže prema tome da se slažu s konstatacijom da turisti u Moslavinu dolaze zbog uređenih biciklističkih staza i razvijenog cikloturizma s prosječnom ocjenom stupnja slaganja od 3,43. Najveći dio ispitanika koji se slaže s tom konstatacijom dolazi iz Sisačko-moslavačke županije koja najviše radi na promociji i razvoju cikloturizma. Kako bi se postigao puni potencijal ovog oblika turizma potrebno je uključiti ugostitelje, naročito one koji imaju i smještajne kapacitete, u razvojne strategije i stvoriti jedinstven turistički proizvod koji će omogućiti turistima duži boravak u Moslavini.

Blizina Zagreba i dobra povezanost dovela je do smanjene potrebe za smještajnim kapacitetima kao i nedostatak tradicije bavljenja turizmom. Ispitanici se niti slažu, niti ne slažu oko tvrdnje da Moslavina ima dovoljan broj smještajnih kapaciteta. To nam govori i prosječna ocjena slaganja ispitanika od 2,93. Također neutralno mišljenje može biti i rezultat toga što većina ispitanika nije bila u prilici koristiti smještajne kapacite Moslavine. Kvalitetni smještajni kapaciteti potrebni su kako bi se zadržala sredstva koja generira turistička djelatnost. Povećanjem smještajnih kapaciteta može doći do produljenja boravka u destinaciji. Duljim boravkom u destinaciji turist se može bolje upoznati s njom i imati veću interakciju sa stanovništvom kod kojeg može kupiti lokalne proizvode. To može dovesti do višestruke ekonomske dobiti kako za ugostitelje tako i za lokalne proizvođače.

Ispitanici s prosječnom ocjenom slaganja od 3,63 teže prema tome da se slažu da je Moslavina turistima u većini slučajeva usputna stanica, a ne ciljana destinacija. Uzevši u obzir sve faktore koji utječu na turizam Moslavina ima turistički potencijal, ali zbog blizine većeg centra, i primata priobalnog turizma u odnosu na kontinentalni ona uglavnom predstavlja izletničko područje. Nedostatak dominantne atrakcije sputavat će Moslavinu da postane ciljana destinacija.

Treći dio ankete sastojao se od pitanja otvorenog tipa na koja su ispitanici mogli odgovoriti kroz nekoliko rečenica. U većini slučajeva ispitanici su odgovarali nabranjem svojih mišljenja kroz mali broj riječi. Kako bi se prikazalo mišljenje ispitanika uzeti su najčešći odgovori koje su ispitanici ponudili.

Pogodnosti za razvoj turizma u Moslavini koje ispitanici najviše ističu su: lijepa priroda, gastronomija i ljudi. Karakteristike su to izletničkih područja. Ujedno to su pogodnosti u kojima mogu uživati i sami ispitanici. Razvoj ovih komponenta može kod turista stvoriti osjećaj ugone i želju za povratkom u destinaciju. Također to odražava identitet i mentalitet lokalne zajednice. Pristupačnost lokalnog stanovništva veže se uz manji turistički promet. Takve destinacije su intimnije i pogodnije za opuštanje.

Najvećim manama odnosno preprekama za razvoj turizma Moslavine ispitanici smatraju loš marketing i nedostatak financijskih sredstava. Takav stav je razumljiv s obzirom da ni ispitanici nisu u potpunosti upoznati s turističkom ponudom svoga kraja. Ova dva faktora su i u međuo odnosu s obzirom da loš marketing ne aktivira turističko kretanje, a nedostatak turističkih kretanja ne generira financijska sredstva koja bi mogla biti uložena u promidžbu.

Ispitanici najviše ističu da bi za potencijalni razvoj turizma u Moslavini poradili na boljem marketingu, pogotovo kroz veću aktivnost na društvenim mrežama. Poticali bi prodaju

domaćih proizvoda i otvaranje kušaonica vina. Zanimljivo je primijetiti da bi organizirali još više kulturnih i zabavnih manifestacija koje su trenutno jedan od bitnijih faktora u turizmu. Također predlažu da se pomogne dionicima turizma kroz poticaje iz fondova EU.

10. Stavovi vodećih dionika o turizmu u Moslavini

Kako bi se saznali stavovi vodećih dionika u turizmu obavljani su intervjui s turističkim zajednicama iz Ivanić-Grada i Kutine. Cilj intervjua je bio saznati stavove o trenutnom stanju u turizmu i potencijalima budućeg razvoja. Također intervjui su pomogli u određivanju turistički najvažnijih manifestacija, poznatih osoba odnosno glavnih atrakcija s područja Moslavine.

Kazivačima je postavljeno pitanje o suradnji s drugim TZ, naročito onima iz Moslavine. Mišljenja su im slična te smatraju da je suradnja na odgovarajućoj razini, ali i ističu slične probleme koji sprječavaju da suradnja bude na višoj razini. „Suradnja s kolegama iz okolice je na zadovoljavajućem nivou, ali bi mogla biti još puno bolja. Velike probleme stvara rascjepkanost kroz tri županije, koje u određenim aktivnostima koče mogućnost suradnje. Ali drago nam je da je sredinom 2019. godine potpisan Sporazum o suradnji između turističkih zajednica s područja regije Moslavina, temeljem kojeg će turističke zajednice razvijati zajedničke projekte i programe te provoditi zajedničke promotivne i marketinške aktivnosti, odnosno zajednički razvijati i promovirati cjelokupno područje Moslavine.“ (TZ Kutina, 2020).

Prijedlog o formiranju jedinstvene TZ Moslavine po uzoru na TZ Baranje smatraju kao zanimljivom idejom i mogućom prednošću pri stvaranju jedinstvenog turističkog proizvoda i njegovom prezentacijom. „Ideja je dobra, veliko je područje i organizacijski treba dobro posložiti da bi zaživjelo na zadovoljstvo svih dionika.“ (TZ Ivanić-Grad, 2020). Također ukazuju na probleme koji bi takvo nešto mogli spriječiti, ali i na akte koji su učinjeni kako bi se krenulo prema ostvarenju takvog projekta. „Naše mišljenje je da je Kutina premala da sama nastupi na turističkom tržištu, te nam je u interesu povezivanje s nama prirodnim prostorima, a to je u ovom slučaju regija Moslavina. Novim Zakonom o turističkim zajednicama i potiče se osnivanje regionalnih turističkih zajednica, ali veliki problem nastaje u tome što inicijativu za osnivanje regionalnih turističkih zajednica za područje više jedinica područne samouprave daju župani na tome području. Da se samo nas pita, mi bismo odmah danas potpisali sporazum o udruživanju u regionalnu turističku zajednicu Moslavine, te je upravo zbog toga i inicijativa o barem projektnom udruživanju krenula iz našeg ureda, te se nadamo da će to biti prvi korak prema osnivanju regionalne turističke zajednice Moslavine.“ (TZ Kutina, 2020).

Zahvaljujući odgovorima na ova dva pitanja može se zaključiti da su postavljeni temelji za osnivanje jedinstvene turističke zajednice na području Moslavine no prepreke koje sprečavaju da se takvo što dogodi su zasad teško premostive. Osim administrativne podjele negativan učinak na ostvarenje ovoga plana mogu imati i posljedice aktualnih kriznih situacija

(pandemija COVID-19 i potres u Banovini koji je znatno pogodio Sisačko-moslavačku županiju).

11. SWOT analiza razvoja turizma u Moslavini

Kako bi se dobio pregledniji uvid u trenutno stanje i budući potencijal turizma u Moslavini provedena je SWOT analiza (tab. 3.). Zaključci u SWOT analizi su doneseni na temelju provedenog istraživanja.

Tab. 3. SWOT analiza turizma u Moslavini

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Povoljan geografski položaj u odnosu na emitivna tržišta • Dobra prometna povezanost i dostupnost • Brojne prirodne, povijesne i kulturne atrakcije • Dobra ekološka očuvanost ruralnog prostora • Postojanje tradicije u poljoprivredi i vinarstvu • Autentičnost tradicionalnih manifestacija, gastronomije i nematerijalne kulturne baštine 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljno valorizirana turistička atrakcijska osnova • Nedovoljno ulaganje u marketing • Upravno-administrativna podjela • Kratak boravak turista (1-3 noćenja) • Ograničene financije dionika u turizmu • Pomanjkanje ponude specifičnih oblika turizma • Blizina većeg turističkog središta (Zagreb)
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Potencijalno stvaranje jedinstvene turističke zajednice Moslavine • Korištenje izvora financiranja iz EU fondova • Potencijalna suradnja s bliskim turistički atraktivnim područjima (Lonjsko polje) • Razvoj prometne infrastrukture - modernizacija željezničke pruge i cesta • Integracija različitih oblika turističke ponude u jedinstveni turistički proizvod - brendiranje • Povezivanje sudionika u turizmu (klasteri, LAG-ovi) i poticanje suradnje unutar regije 	<ul style="list-style-type: none"> • Ekonomska kriza - slaba platežna moć stanovništva i smanjene investicije • Kriza uzrokovana potresom u Banovini i COVID-19 pandemijom • Porast konkurencije u kontinentalnom turizmu • Imidž Hrvatske kao isključivo morske turističke destinacije • Nemogućnost stvaranja jedinstvene turističke zajednice zbog upravno administrativne podjele • Depopulacija ruralnih područja

Izvor: izradio autor

Svakako najveće snage Moslavine su blizina Zagreba s kojim postoji dobra prometna povezanost te ekološki očuvana prirodna osnova. Upravo ekološka očuvanost može biti pokretač izletničkih kretanja koja bi se s dobro razrađenom strategijom i koordinacijom dionika turizma (ponajviše TZ i ugostitelja sa smještajnim kapacitetima) mogla pretvoriti u turistička kretanja. Tome može doprinijeti i postojanje brojnih atrakcija te njihova autentičnost.

Iako je blizina Zagreba kao prometnog čvorišta jedna od snaga Moslavine, to što je Zagreb turističko središte je njena slabost. Upravo zbog toga Moslavina, u većini slučajeva, neće biti ciljana destinacija. Također velik broj atrakcija je snaga Moslavine, ali nedovoljna turistička valoriziranost tih atrakcija i nedostatak jedinstvenog turističkog proizvoda. Također u slabosti spadaju slaba marketinška eksponiranost i nedostatak financijskih sredstava. Ovdje je teško pomaknuti se s jedne točke bez vanjske intervencije (npr. ulaganja privatnika) jer kako bi marketing bio bolji potrebna su financijska sredstva, a kako bi se došlo do financijskih sredstava potreban je marketing.

Prilike za razvoj Moslavine kao turističke destinacije su brojne. Neke od njih su lakše ostvarive dok će do drugih teže doći. Primjerice suradnja između dionika turizma i suradnja unutar regije, ali i sa susjednim područjima poput Lonjskog polja su nešto lakše ostvarivi. Suprotno tome, stvaranje jedinstvene TZ Moslavine i razvoj prometne infrastrukture su teže ostvarivi, a ovise o nizu faktora i zahtijevaju uključenost županija i JLS. Drugi faktori poput korištenja sredstava iz EU fondova i brendiranje najviše ovise o entuzijazmu pojedinaca koji su uključeni u turističku djelatnost Moslavine.

Za razliku od prilika na prijetnje za razvoj turizma u Moslavini je teško utjecati. Glavne prijetnje su ekonomska nestabilnost stanovništva i recentne krize poput COVID-19 pandemije i potresa u Banovini. Iako potres nije u velikoj mjeri pogodio prostor Moslavine ona se nalazi dovoljno blizu pogođenih područja da kod turista uzrokuje nesigurnost i strah. Imidž Hrvatske kao isključivo morske turističke destinacije je nešto s čime se mora boriti većina kontinentalnih destinacija, a depopulacija ruralnih područja je još jedna otežavajuća okolnost.

12. Zaključak

Nakon analize atrakcijske osnove turizma u Moslavini slijedi osvrt na hipoteze i njihovo (ne)prihvatanje.

Hipoteza 1. „Dosadašnji turistički razvoj Moslavine nije na odgovarajućoj razini, iako postoji potencijalna atrakcijska osnova za uspješniji razvoj.“ se može smatrati potvrđenom i može se dodati da je potencijalni razvoj iako moguć ograničen nizom razloga. Do takvog zaključka je dođeno analizom turističkog prometa i kroz intervju s dionicima turizma u Moslavini.

Hipoteza 2. „Dominantni oblici turizma u Moslavini su ruralni turizam i rekreacijski turizam.“ je djelomično potvrđena. Treba se samo nadovezati da uz ruralni i rekreacijski turizam možda i najbitniju ulogu ima manifestacijski turizam što se može vidjeti u postojanju velikog broja kulturnih i sportskih manifestacija te velikim interesom za njih. Ograničena sredstva i slabo valorizirana atrakcijska osnova limitiraju razvoj drugih oblika turizma.

Hipoteza 3. „Glavne atrakcije pogodne za razvoj turizma u Moslavini su pretežno kulturne manifestacije i atrakcije zbog atrakcije poput Božićne priče i Moslavačke priče te zaštićena kulturna baština kao što su utvrde na Moslavačkoj gori.“ se može smatrati u djelomično potvrđenom. Kulturne manifestacije i atrakcije zbog atrakcije su trenutni nosioci turizma u Moslavini. Budući razvoj turizma Moslavine u bližoj budućnosti će ovisiti najviše o privatnicima stoga veću šansu za daljnji razvoj imaju privatni projekti poput Božićne i/ili Moslavačke priče. Razlog tome i ograničenosti turističke valorizacije utvrda na Moslavačkoj gori krije se u kompleksnim imovinsko-pravnim odnosima i nedostatak financijskih sredstava.

Hipoteza 4. „Nosioci turizma u Moslavini su vlasnici smještajnih kapaciteta i ugostiteljske ponude.“ trenutno se može smatrati potvrđenom. Da bi došlo do promjena potrebna je veća angažiranost vladajućih struktura, ponajviše na smanjenju utjecaja administrativne razdjeljenosti. Kroz intervju se može zaključiti da donošenjem odluka koje će olakšati suradnju turističkim zajednicama može doći do stvaranja jedinstvenog turističkog proizvoda.

Do tada razvoj turizma ovisit će o privatnicima.

Hipoteza 5. „Lokalno stanovništvo još uvijek ne prepoznaje prednosti i glavne atrakcije ovoga kraja koje bi dovele do razvoja turizma. Oni pretežno svoj kraj vide kao rekreacijsko područje.“ može se smatrati potvrđenom jer se iz anketa može zaključiti da lokalno stanovništvo prepoznaje atrakcije koje su im bliske i koje su već na neki način iskorištene u turističke svrhe. Atrakcijama koje su slabije valorizirane, a kod kojih postoji turistički potencijal stanovništvo ne pridaje velik značaj. Može se zaključiti da je marketing i

uključenost atrakcije u turizam bitan kako bi atrakcija bila prepoznata kako od strane turista, ali i od strane samog lokalnog stanovništva.

Hipoteza 6. „Većim angažmanom lokalnih i regionalnih vlasti te uključivanjem lokalnog stanovništva u turizam može doći do daljnjeg razvoja do sada dominantnih oblika turizma poput manifestacijskog i ruralnog turizma.“ se može u većem dijelu odbaciti jer su ovi oblici turizma trenutno najviše razvijeni u Moslavini. Dakako postoji potencijal za njihov daljnji razvoj, naročito lječilišnog turizma, ali on ne ovisi o angažmanu lokalnih i regionalnih vlasti već o radu odgovornih institucija. Veći angažman lokalnih i regionalnih vlasti može utjecati znatno na razvoj do sada slabije iskorištenih oblika turizma i stvaranja jedinstvenog turističkog proizvoda. Uključenost svih strana u turizam pomoći će razvoju svakog oblika turizma. Problem kod Moslavine je taj što je limitirana „ponuda“ oblika turizma. Svaka suradnja između dionika turizma, vladajućih strana i lokalnog stanovništva može dovesti do jačanja identiteta zajednice koji je bitan za stvaranje prepoznatljivog turističkog proizvoda.

Prema modelu razvojnog ciklusa turističkog područja (Butler 1980) za Moslavinu bi se moglo reći da je prošla fazu otkrivanja te polako ulazi u fazu uključivanja. Prvotno je ovo područje s turističke strane gledano bilo nepoznato pa su se turisti svodili samo na izletnike i individualce željne čiste prirode koji su ovdje dolazili na jednodnevne izlete, a oni koji su ostali su se obično smještali u kućanstvima lokalnog stanovništva te konzumirali njihovu hranu. U posljednjih nekoliko godina ugostitelji su vidjeli priliku na ovome području te su počeli otvarati ugostiteljske obrte. Dolazi do sve veće interakcije turista i lokalnog stanovništva, turistička ponuda se širi te raste broj turista. Jedino što nedostaje da bi područje mogli svrstati u fazu uključivanja je marketing. Moslavini je potrebna kvalitetno marketinško oglašavanje da bi napravila daljnji iskorak u razvoju turizma.

LITERATURA

- Butler, R., 1980: The Concept of a Tourist Area Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources, *Canadian Geographer* 24, 5–12.
- Curtain, S., 2005: Nature, Wild Animals and Tourism: An Experiential View, *Journal of Ecotourism* 4 (1), 1-15.
- Gunn, C. A., 1972: *Vacationscape: Designing Tourist Regions.*, Austin, Texas: Bureau of Business Research, University of Texas.
- Habunek, S., 2017: Regionalni parkovi u Hrvatskoj, *Završni rad, Sveučilište u Zagrebu, Šumarski fakultet*
- Jelić, D., Jelić, M., Žutinić, P., 2010: Prilog poznavanju ihtiofaune rijeke Česme (središnja Hrvatska), *Ribarstvo* 68 (3), 95-104.
- Kušen, E., 2002: *Turistička atrakcijska osnova*, Institut za turizam, Zagreb
- Lew, A., 1987: Framework of tourist attraction research, *Annals of tourism research* 14 (4), 553-575.
- Lončar, J., 2008.: Moslavina - povijesno-geografsko značenje i obilježja, <http://www.geografija.hr/hrvatska/moslavina-povijesno-geografsko-znacenje-i-obiljezja/> (8.1.2021.)
- Lončar, J., Braičić, Z., 2018: The resource basis as incentive for the development of rural tourism - Case study of the Moslavina region, *4th International Scientific Conference Geobalcanica*, 15-16.5.2018., Proceedings, 379-391., Geobalcanica Society, Ohrid Makedonija
- MacCannell, D., 1976: *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class*, Schocken Books, New York.
- Magaš, D., 2013: *Geografija Hrvatske*, Sveučilište u Zadru, Odjel za geografiju i izdavačka kuća Meridijani, Zadar.
- Marinčić, M., Maričić, D., 2019: Društvena odgovornost u Naftalanu na temelju ankete provedene s pacijentima, *Obrazovanje za poduzetništvo* - 9 (2), 154-164.
- Pisk, S., 2011: Osmanlije i Moslavina: prilog povijesti osmanlijskog osvajanja moslavačkog kraja. U: *Nimetullah Hafiz (ur.). IV. Uluslararsi Güneydogu Avrupa Türkolojisi Sempozyumu Bildirileri: 03-07 Aralik 2007*, Zagreb, Prizren: BAL-TAM, 91-98.
- Rakvin, M., 2013: Prostor Moslavine tijekom kasnog brončanog i starijeg željeznog doba, *Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet*.
- Regan, K., 2011: Plemićki grad Garić, *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru* 4, 15-62.

Vlahović Vitasović, S., 2020: Razvoj i utjecaj vinskog turizma u Republici Hrvatskoj, *Diplomski rad*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula.

IZVORI

Dolasci i noćenja turista u komercijalnom smještaju, Državni zavod za statistiku, 1996., 2001., 2006., 2011 i 2015., <http://www.dzs.hr/> (27.10.2020.)

Lokalna razvojna strategija - LAG Moslavina, LAG Moslavina, Kutina, 2013.

Muzej-moslavine.hr, n.d.: <https://www.muzej-moslavine.hr/Povijest-muzeja> (15.1.2021.)

Promet turista u primorskim općinama, Republički zavod za statistiku SRH, 1976., 1981., 1986., i 1991.

Operativni plan razvoja cikloturizma u Sisačko-moslavačkoj županiji 2017.-2020., Sisačko-moslavačka županija, Sisak, 2017.

INTERVJUI

TZ Kutina 2020: Istraživački intervju o stanju turizma u Moslavini. 21.8. 2020.

TZ Ivanić-Grad 2020: Istraživački intervju o stanju turizma u Moslavini. 9.10. 2020.

Lovac- Lovačko društvo "Košuta" Velika Ludina 2021: Istraživački intervju o stanju lovnog turizma u Moslavini. 13.1.2021.

Zaposlenik SB Naftalan 2021: Istraživački intervju o stanju lječilišnog turizma u Moslavini 18.1.2021.

POPIS SLIKA

1. Jedinice lokalne samouprave u Moslavini.	7
2. Reljef Moslavine	9
3. Ribnjak Sišćani.....	11
4. Garić-grad.....	16
5. „Bučijada“ u Ivanić-Gradu.....	18
6. „Voloderske jeseni“	18
7. Muzej Moslavine.....	20
8. Novi bazen specijalne bolnice „Naftalan“	20
9. Razmještaj sportskih objekata u Moslavini.....	21
10. „Božična priča“	23
11. Noćenja i dolasci na području Moslavine u odabranim godinama	24
12. Prosječni boravak turista po danima na području Moslavine u odabranim godinama.....	25
13. Broj ispitanika po JLS	26
14. Dob ispitanika	27
15. Stav ispitanika o utjecaju prirodnih elemenata na razvoj turizma Moslavine.....	28
16. Stav ispitanika o utjecaju vodotoka na razvoj turizma Moslavine.....	29
17. Stav ispitanika o utjecaju društvenih elemenata na razvoj turizma Moslavine.....	30
18. Stav ispitanika o utjecaju znamenitih osoba na razvoj turizma Moslavine.....	31
19. Stav ispitanika o utjecaju utvrda i dvoraca na razvoj turizma Moslavine.....	32
20. Stav ispitanika o utjecaju manifestacija na razvoj turizma u Moslavini	33
21. Prosječne ocjene stupnja slaganja ispitanika sa postavljenim tvrdnjama.....	33

POPIS TABLICA

1. Popis zaštićenih prirodnih područja u Moslavini.....	13
2. Obilježja turističkog prometa i smještajnih kapaciteta na području Moslavine u odabranim godinama.....	25
3. SWOT analiza turizma u Moslavini.....	40

PRILOZI

PRILOG 1: Anketni upitnik

Poštovani sudionici,

pred Vama se nalazi anketni upitnik koji je sastavio Filip Križanić, student 2. godine diplomskog studija Geografije; smjer Baština i turizam na Geografskom odsjeku PMF-a u Zagrebu. Anketa se provodi u svrhu istraživanja za pisanje diplomskog rada pod naslovom "Atrakcijska osnova turizma u Moslavini". Cilj ovog istraživanja je saznati stavove lokalnog stanovništva o turističkim atrakcijama u Moslavini. Anketa je anonimna. Vaši odgovori su važni i koristit će se isključivo u svrhu istraživanja.

Unaprijed Vam hvala!

Spol: M Ž

Dob: _____

Grad/Općina: _____

Stručna sprema: NSS KV SSS VŠS VSS MR./DR.

1. Prema Vašem mišljenju koji su prirodni elementi važni za razvoj turizma u Vašem kraju?

a) doline i brjegovi b) potoci i rijeke c) termalni izvori (Naftalan) d) biljni i životinjski svijet e) povoljna klima f) zaštićena prirodna baština g) nešto drugo _____

2. Navedite do 3 lokaliteta prirodne osnove koji po Vama imaju najveći utjecaj na razvoj turizma u Moslavini

3. Prema Vašem mišljenju koji vodotoci imaju najveći turistički potencijal u Moslavini?

a) rijeka Česma b) rijeka Lonja c) rijeka Ilova d) niti jedan e) neki drugi _____

4. Prema Vašem mišljenju koji društveni elementi imaju najveći utjecaj na razvoj turizma u Moslavini? (zaokružite do 2 odgovora)

a) Kulturno-povijesni spomenici b) znamenite osobe c) ugostiteljstvo i gastronomija d) folklor i tradicijski obrti e) kulturne i sportske manifestacije f) muzeji, galerije, arheološka nalazišta

g) turističke i poučne staze h) nešto drugo (upišite na crtu što) _____

5. Prema Vašem mišljenju koje poznate osobe imaju najveći turistički potencijal u Moslavini? (zaokružite do 2 odgovora)

a) Josip Badalić b) Milka Trnina c) Ivo Robić d) Ivo Serdar e) Mijo Stuparić f) Đuro Deželić g) Ivan Česmički (Janus Pannonius) h) Šimun Erdődy i) netko drugi (upišite na crtu tko) _____

6. Prema Vašem mišljenju koje utvrde i dvorci imaju turistički potencijal u Moslavini? (zaokružite do 2 odgovora)

a) Garić grad b) Jelengrad c) Košutgrad d) Cjelina koju čine stari grad Moslavina i tri dvorca Erdődy e) Bršljanac f) neki drugi (na crtu upišite koji) _____

7. Prema Vašem mišljenju koje manifestacije imaju najveći utjecaj na razvoj turizma u Moslavini? (zaokružite do 2 odgovora)

a) Bučijada u Ivanić-Gradu b) Voloderske jeseni c) Festival vina - MoslaVina Kutina d) Festival igračaka u Ivanić-Gradu e) Supermaraton Zagreb-Čazma utrka "od Kaptola do Kaptola" f) Božićna priča obitelji Salaj g) neka druga (na crtu upišite koja) _____

Na postavljene tvrdnje svoje mišljenje iznesite na način da zaokružite broj koji odgovara Vašem stupnju mišljenja s postavljenom tvrdnjom. Brojevi imaju sljedeće značenje:

1- u potpunosti se ne slažem; **2-** djelomično se ne slažem; **3-** niti se slažem, niti se ne slažem;

4- djelomično se slažem; **5-** u potpunosti se slažem

1. Lonjsko polje ima utjecaj na razvoj turizma u Moslavini	1	2	3	4	5
2. Gastronomija ima bitnu ulogu kod razvoja turizma u Moslavini	1	2	3	4	5
3. Običaji i način života u Moslavini imaju bitnu ulogu u turizmu	1	2	3	4	5
4. Poznate osobe iz Moslavine privlače turiste u ovaj kraj	1	2	3	4	5
5. Turisti u Moslavinu dolaze zbog njenih prirodnih elemenata i ugodne klime	1	2	3	4	5

6. Turisti u Moslavinu dolaze zbog kulturno-povijesnih spomenika	1	2	3	4	5
7. Turisti u Moslavinu dolaze zbog manifestacija	1	2	3	4	5
8. Turisti u Moslavinu dolaze zbog uređenih biciklističkih staza i razvijenog cikloturizma	1	2	3	4	5
9. Moslavina ima dovoljan broj kvalitetnih smještajnih kapaciteta	1	2	3	4	5
10. Turistima je Moslavina u većini slučajeva usputna stanica, a ne ciljana destinacija	1	2	3	4	5

Na sljedeća pitanja odgovorite s nekoliko riječi

1. Koje su po Vama pogodnosti za razvoj turizma u Moslavini?

2. Koje su po Vama mane/prepreke za razvoj turizma u Moslavini?

3. Što biste Vi učinili da dođe do razvoja turizam u Moslavini u budućnosti?

PRILOG 2: Pitanja za intervju (TZ)

ATRAKCIJSKA OSNOVA TURIZMA U MOSLAVINI

FILIP KRIŽANIĆ

STUDENT 2. GODINE DIPLOMSKOG STUDIJA GEOGRAFIJE, SMJER BAŠTINA I TURIZAM

1. Koliki je Vaš opseg djelovanja i imate li dovoljno djelatnika za kvalitetno obavljanje posla?
2. Kakva Vam je suradnja s drugim TZ, posebno onima na području Moslavine?
3. Kakvo je Vaše mišljenje o stvaranju jedinstvene TZ Moslavine po uzoru na TZ Baranje?
4. Koje su po Vama najistaknutije osobe Moslavine, odnosno koje osobe mogu privući najveći broj turista?
5. Koje su najvažnije manifestacije koje se odvijaju na području Vašeg djelovanja?
6. Postoje li prirodne atrakcije na području Vašeg djelovanja koje nisu dovoljno turistički valorizirane, a koje bi mogle doprinjeti razvoju turizma?
7. Koliki je udio stranih turista u ukupnom turističkom prometu?
8. Koji oblici turizma su najzastupljeniji na području Vašeg djelovanja?
9. Kolika se prosječno turisti zadržavaju na Vašem području?
10. Koliku ulogu imaju sport i rekreacija u Vašem turističkom prometu?
11. Na koji način i koliko uključujete lokalnu zajednicu u Vaš rad?
12. Educirate li mlade kroz predavanja i radionice?

PRILOG 3: Pitanja za intervju (Lovac- LD „Košuta“ Velika Ludina)

ATRAKCIJSKA OSNOVA TURIZMA U MOSLAVINI

FILIP KRIŽANIĆ

STUDENT 2. GODINE DIPLOMSKOG STUDIJA GEOGRAFIJE, SMJER BAŠTINA I TURIZAM

1. Kakav je opus Vašeg djelovanja?
2. Kako se turizam uključuje u Vaše djelovanje?
3. Koje su prednosti za razvoj lovnog turizma na području Vašeg djelovanja?
4. Koje su mane razvoja lovnog turizma na području Vašeg djelovanja?
5. Postoje li neiskorištene prilike za razvoj lovnog turizma na području Vašeg djelovanja?

PRILOG 4: Pitanja za intervju (djelatnik SB „Naftalan“)

ATRAKCIJSKA OSNOVA TURIZMA U MOSLAVINI

FILIP KRIŽANIĆ

**STUDENT 2. GODINE DIPLOMSKOG STUDIJA GEOGRAFIJE, SMJER BAŠTINA
I TURIZAM**

1. Koje su posebnosti SB „Naftalan“, odnosno što je razlikuje od drugih lječilišta?
2. Kako se turistička djelatnost uklapa u Vaše djelovanje?
3. Odakle dolaze Vaši posjetitelji, odnosno pacijenti?
4. Koje su prednosti za razvoj lječilišnog turizma?
5. Koje su mane razvoja lječilišnog turizma?
6. Postoje li neiskorištene prilike za razvoj lječilišnog turizma?